

Полиноми у настави математике у основној и средњој школи

др Владимир Балтић, Математичка гимназија, baltic@matf.bg.ac.yu

Полиноми су изузетно битна тема која се јавља и у основношколској и у средњошколској настави математике. У предавању ћемо детаљно изложити део неопходне материје за излагање полинома у редовној и додатној настави, као и на неке теме (попут Хорнерове шеме и Виетових формул) које су мање заступљене у настави.

У основној школи ова тема се јавља у VII разреду са фондом од 40-так часова (скоро 30% укупног градива VII разреда) и покрива следеће стандарде:

- МА.1.2.2. израчуна степен датог броја, зна основне операције са степенима
- МА.1.2.3. сабира, одузима и множи мономе
- МА.2.2.2. оперише са степенима и зна шта је квадратни корен
- МА.2.2.3. сабира и одузима полиноме, уме да помножи два бинома и да квадрира бином
- МА.3.2.2. користи особине степена и квадратног корена
- МА.3.2.3. зна и примењује формуле за разлику квадрата и квадрат бинома, увежбано трансформише алгебарске изразе и своди их на најједноставнији облик

Дакле, ученици се у основној школи упознају са основним појмовима везаним за степене, полиноме, целе и рационалне алгебарске изразе, обављање основних алгебарских операција на њима, као и растављање на чиниоце. Са свим тиме ће се више сусретати у средњој школи.

У средњој школи ова тема се јавља у I разреду са фондом у гимназијама од око 32 часа (преко 20% укупног градива I разреда), док средњим стручним школама има фонд од 14, 16 или 32 (у зависности од модела наставних планова). При томе су у званичним програмима како обрађивати ову тему даје следеће:

Рационални алгебарски изрази. – Циљ ове теме је да ученици, користећи упозната својства операција са реалним бројевима, коначно овладају идејама и поступцима вршења идентичних трансформација полинома и алгебарских разломака. При томе тежиште треба да буде на разноврсности идеја, сврси и суштини тих трансформација, а не на раду са компликованим изразима. Одређену пажњу ваља посветити важнијим неједнакостима (доказивање и примена: неједнакост између средина и др.)

У првој глави ћемо се осврнути на основне појмове: појам полинома, степен полинома, коефицијенте полинома, као и на основне операције са полиномима.

У другој глави ћемо се бавити темама везаним за дељивост полинома, од дељења полинома, преко Безуовог става и Еуклидовог алгоритма до Хорнерове шеме. Хорнерова шема је потпуно неоправдано занемарена и непозната великом делу ученика, али нажалост и наставника. Она је алгоритамски најефикаснији поступак за израчунавање вредности полинома, сложености $O(n)$, док је директан поступак за израчунавање полинома сложености $O(n^2)$. Такође, она поред вредности полинома, одмах даје и количник при дељењу полинома са $x - a$, што налази примену у факторизацији полинома.

У трећој глави ћемо се бавити факторизацијом полинома. Почекнемо са целобројним и рационалним нулама полинома, а завршићемо са факторизацијом у скуповима R и C . Ту ћемо прећи и Виетова правила за полиноме, а завршићемо са причом о иредуцибилним полиномима.

У четвртој глави ћемо се бавити неким аналитичким особинама полинома (нпр. осврнућемо се на вишеструке нуле полинома). Даћемо примене Тејлоровог полинома, као и Лагранжовог

интерполяционог полинома. Поменућемо и неке генерализације појма полинома, полиноме више променљивих (са значајном причом о симетричним и антисиметричним полиномима) и функције генератрисе.

У петој глави ћемо се осврнути на рационалне функције, које налазе велику примену код интеграла у математичкој анализи.

Ову значајну тему ћемо илустровати обимним материјалом, који садржи мноштво задатака са такмичења и пријемних испита.

Овде ћемо дати посебан осврт на комплексно-конјугована решења квадратне једначине (тему са кореном смо обрађивали прошле године на семинару, а овде ће нам бити потребно у неким задацима, нпр. у Задатку 70), тј. када решавамо квадратну једначину $ax^2 + bx + c = 0$ у скупу комплексних бројева $\mathbb{C}$. Овај случај се јавља када је дискриминанта квадратне једначине $D < 0$ и како смо корен увели као функцију која је дефинисана само за ненегативне бројеве, онда у овом случају се и формула за решења разликује (од добро познате формуле $x_{1,2} = \frac{-b \pm \sqrt{D}}{2a}$ за решења у реалном случају) и она гласи:

$$x_{1,2} = \frac{-b \pm i\sqrt{-D}}{2a},$$

где D представља дискриминанту квадратне једначине, $D = b^2 - 4ac$. Тиме смо избегли некоректности које наступају из приступа да се вади корен из негативног броја.

Срећивање алгебарских израза

Приликом рада са полиномима јавља се доста рачуна, па ћемо се прво подсетити на нека математичка правила која користимо приликом срећивања алгебарских израза. Овај увод ће бити и мало детаљнији, него што су нам потребе за рад са полиномима.

Често срећете у збиркама задатак који почиње са „Средити израз“. У свим таквим задацима се подразумева да дати израз поједностављујемо докле год можемо!

Приоритет операција.

Операције множења и дељења имају већи приоритет у односу на операције сабирања и одузимања (прво се врши множење, па онда сабирање, нпр. $2 + 3 \cdot 5 = 2 + 15 = 17$), док степеновање има већи приоритет у односу на множење и дељење (прво се врши степеновање, па онда множење, нпр. $3 \cdot 2^5 = 3 \cdot 32 = 96$). Операције множења и дељења имају исти приоритет, тј. редом се обављају. Исто и сабирање и одузимање имају исти приоритет. Код степеновања треба обратити пажњу да је

$$a^{b^c} = a^{(b^c)} \quad (\text{не важи } a^{b^c} = (a^b)^c \text{ !}).$$

Уколико имамо неки израз унутар заграда, онда ћемо прво њега израчунати према претходним правилима.

Степеновање и кореновање.

Само ћемо навести основне особине:

$$\begin{aligned} a^{m+n} &= a^m \cdot a^n, \\ a^{m-n} &= \frac{a^m}{a^n}, \\ a^{m \cdot n} &= (a^m)^n, \\ a^{-n} &= \frac{1}{a^n}, \quad a^{-1} = \frac{1}{a}, \\ a^{m/n} &= \sqrt[n]{a^m}, \quad a^{1/2} = \sqrt{a}, \\ a^0 &= 1, \quad a^1 = a, \\ a^{1/n} &= \sqrt[n]{a}, \\ \sqrt[n]{\sqrt[m]{a}} &= \sqrt[mn]{a}, \\ (ab)^m &= a^m \cdot b^m, \\ \left(\frac{a}{b}\right)^m &= \frac{a^m}{b^m}, \\ \sqrt{A \pm \sqrt{B}} &= \sqrt{\frac{A + \sqrt{A^2 - B}}{2}} \pm \sqrt{\frac{A - \sqrt{A^2 - B}}{2}}, \\ \sqrt[n]{a^n} &= \begin{cases} a, & n = 2k - 1 \\ |a|, & n = 2k \end{cases}, \\ a \sqrt[n]{b} &= \begin{cases} \sqrt[n]{a^n b}, & n = 2k - 1 \\ \operatorname{sgn}(a) \sqrt[n]{a^n b}, & n = 2k \end{cases} \end{aligned}$$

(функцију $\operatorname{sgn}(x)$ представља знак броја хи она је једнака 1 за $x > 0$, једнака је 0 за $x = 0$ и једнака је -1 за $x < 0$).

Степеновање бинома и тринома.

Квадрати бинома (тј. збира и разлике) су:

$$(a + b)^2 = a^2 + 2ab + b^2,$$

$$(a - b)^2 = a^2 - 2ab + b^2.$$

Кубови бинома (тј. збира и разлике) су:

$$(a + b)^3 = a^3 + 3a^2b + 3ab^2 + b^3,$$

$$(a - b)^3 = a^3 - 3a^2b + 3ab^2 - b^3.$$

Квадрати и кубови тринома (тј. збира 3 члана) су:

$$(a + b + c)^2 = a^2 + b^2 + c^2 + 2ab + 2ac + 2bc,$$

$$(a + b + c)^3 = a^3 + b^3 + c^3 + 3a^2b + 3ab^2 + 3a^2c + 3ac^2 + 3b^2c + 3bc^2 + 6abc.$$

Разлагања на чиниоце.

Разлика квадрата је:

$$a^2 - b^2 = (a - b)(a + b).$$

Разлика кубова је:

$$a^3 - b^3 = (a - b)(a^2 + ab + b^2),$$

док је збир кубова:

$$a^3 + b^3 = (a + b)(a^2 - ab + b^2).$$

Уопштење ових формула су следеће две. Разлика n -тих степена је:

$$a^n - b^n = (a - b)(a^{n-1} + a^{n-2}b + \dots + ab^{n-2} + b^{n-1}),$$

док је збир $2k + 1$ -их степена (овде имамо само непаран случај):

$$a^{2k+1} + b^{2k+1} = (a + b)(a^{2k} - a^{2k-1}b + \dots - ab^{2k-1} + b^{2k}).$$

Размере, пропорције и двојни разломак.

Једнакост $a : b = c : d$ назива се пропорција и за њу важи да је производ спољашњих једнак производу унутрашњих чланова пропорције, тј. $a \cdot d = b \cdot c$. Ако важи $a : b = c : d$, онда је и $a : c = b : d$, као и $a : b = (a \pm c) : (b \pm d)$.

Продужена пропорција је једнакост $a_1 : b_1 = a_2 : b_2 = \dots = a_n : b_n$, тј. $\frac{a_1}{b_1} = \frac{a_2}{b_2} = \dots = \frac{a_n}{b_n}$, што се може записати и у облику $a_1 : a_2 : \dots : a_n = b_1 : b_2 : \dots : b_n$. Ако ставимо да је $\frac{a_1}{b_1} = t$ добијамо да важи $a_i = t \cdot b_i$ ($1 \leq i \leq n$). Двојни разломак је разломак који се састоји од два разломка и за њега, као и за пропорцију, важи да се множе спољашњи и да се множе унутрашњи чланови:

$$\frac{\frac{a}{b}}{\frac{c}{d}} = \frac{a \cdot d}{b \cdot c}.$$

Полиноми

Полином је израз облика $P(x) = a_n x^n + a_{n-1} x^{n-1} + \dots + a_1 x + a_0$, где је $a_n \neq 0$.

Коефицијенти полинома P су бројеви $a_0, a_1, \dots, a_n$ (коефицијент a_i зовемо коефицијент уз i -ти степен полинома). Коефицијент a_0 је **слободан члан** полинома P . **Водећи коефицијент** полинома P , степена n , је a_n . P је **нормиран полином** (или **моничан полином**) ако је $a_n = 1$. За полином кажемо да је **полином целобројним коефицијентима** ако важи $a_i \in \mathbb{Z}$ за све $0 \leq i \leq n$. Слично, ако важи $a_i \in \mathbb{R}$, кажемо да је то **полином реалним коефицијентима**.

Степен полинома P је највећи број n за који је $a_n \neq 0$ и означавамо га са $\deg P$ и важи $\deg P = n$. Полином који је за сваку вредност t једнак 0, $P(x) = 0$, назива се **нула-полином** и то је једини полином за који није дефинисан степен.

Пример 1. $P(t) = t + 2t^2 + 3t^4$ је полином четвртог степена, тј. $\deg P = 4$, док $P(t) = 1 + t + t^2 + \dots$ није полином, јер има бесконачно много чланова (тј. коефицијената различитих од 0). Степен константног полинома $P(t) = c$, $c \neq 0$ је једнак 0, тј. $\deg P = 0$. ■

У задацима се често тражи збир (свих или неких) коефицијената полинома:

- збир коефицијената полинома је

$$P(1) = a_n + a_{n-1} + \dots + a_2 + a_1 + a_0;$$

- збир коефицијената са парним индексима полинома је

$$\frac{P(1) + P(-1)}{2} = \dots + a_4 + a_2 + a_0;$$

- збир коефицијената са непарним индексима полинома је

$$\frac{P(1) - P(-1)}{2} = \dots + a_5 + a_3 + a_1.$$

Полиноми $P(t) = a_n t^n + a_{n-1} t^{n-1} + \dots + a_1 t + a_0$, $a_n \neq 0$ и $Q(t) = b_m t^m + b_{m-1} t^{m-1} + \dots + b_1 t + b_0$, $b_m \neq 0$ су **једнаки** ако је испуњено да је $m = n$ и $a_i = b_i$ за сваки $i = 0, 1, \dots, n$.

Нека је $\deg P(t) = n \geq \deg Q(t) = m$. Операције **сабирања** и **умножења** полинома уводимо на следећи начин:

$$\begin{aligned} P(t) + Q(t) &= (a_n t^n + a_{n-1} t^{n-1} + \dots + a_1 t + a_0) + (b_m t^m + b_{m-1} t^{m-1} + \dots + b_1 t + b_0) \\ &= a_n t^n + \dots + a_{m+1} t^{m+1} + (a_m + b_m) t^m + \dots + (a_1 + b_1) t + (a_0 + b_0), \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} P(t) \cdot Q(t) &= (a_n t^n + a_{n-1} t^{n-1} + \dots + a_1 t + a_0) \cdot (b_m t^m + b_{m-1} t^{m-1} + \dots + b_1 t + b_0) \\ &= (c_s t^s + c_{s-1} t^{s-1} + \dots + c_1 t + c_0), \end{aligned}$$

где је $c_k = \sum_{i=0}^k a_i \cdot b_{k-i} = a_0 b_k + a_1 b_{k-1} + \dots + a_{k-1} b_1 + a_k b_0$ ($k = 0, 1, \dots, m+n$). Овде, уколико неког члана нема узимамо да је одговарајући коефицијент једнак 0.

Пример 2. Нека су дати полиноми $P(t) = t^3 - 3t + 1$ и $Q(t) = 2t^2 + t - 1$. Одредити њихов збир, разлику и производ.

Решење. Збир та два полинома је $P(t) + Q(t) = 1 \cdot t^3 + (0 + 2)t^2 + (-3 + 1)t + (1 + (-1)) = t^3 + 2t^2 - 2t$. Разлика та два полинома је $P(t) - Q(t) = 1 \cdot t^3 + (0 - 2)t^2 + (-3 - 1)t + (1 - (-1)) = t^3 - 2t^2 - 4t + 2$.

Производ је дат са $P(t) \cdot Q(t) = (1 \cdot 2)t^5 + [1 \cdot 1 + 0 \cdot 2]t^4 + [1 \cdot (-1) + 0 \cdot 1 + (-3) \cdot 2]t^3 + [0 \cdot (-1) + (-3) \cdot 1 + 1 \cdot 2]t^2 + [(-3) \cdot (-1) + 1 \cdot 1]t + [1 \cdot (-1)] = 2t^5 + t^4 - 7t^3 - t^2 + 4t - 1$. ■

Вредност полинома $P(x) = a_n x^n + a_{n-1} x^{n-1} + \dots + a_1 x + a_0$, $a_n \neq 0$, у тачки $x_0 \in \mathbb{R}$ дефинише се помоћу израза

$$P(x_0) = a_n x_0^n + a_{n-1} x_0^{n-1} + \dots + a_1 x_0 + a_0.$$

Ако је $P(x_0) = 0$, тада кажемо да је број x_0 **нула** (или **корен**) полинома P . Тражење нула полинома ћемо сретати касније код факторисања детерминанти, као и код интеграла рационалне функције.

Теорема 1. Ако полином $P(x) = a_n x^n + a_{n-1} x^{n-1} + \dots + a_1 x + a_0$, $a_n \neq 0$ са целобројним кофицијентима има рационалну нулу $x_0 = \frac{p}{q}$, $p \in \mathbb{Z}$, $q \in \mathbb{N}$ (где је $x_0 = \frac{p}{q}$ скраћен разломак) тада $p | a_0$ и $q | a_n$ ($|$ је ознака за дели).

Пример 3. Нека је дат полином $P(x) = 3 + 2x + x^3$. Испитати да ли $P(x)$ има рационалне нуле.

Решење. На пример, $P(0) = 3 + 2 \cdot 0 + 0^3 = 3$, $P(-1) = 3 + 2 \cdot (-1) + (-1)^3 = 0$, $P(3) = 3 + 2 \cdot 3 + 3^3 = 36$. Ако полином $P(x)$ има рационалну нулу $x_0 = \frac{p}{q}$, $p \in \mathbb{Z}$, $q \in \mathbb{N}$, тада

$$p | 3 \quad \text{и} \quad q | 1.$$

Из $q \in \mathbb{N}$ и $q | 1$ следи $q = 1$, а из $p \in \mathbb{Z}$ и $p | 3$ следи $p \in \{-3, -1, 1, 3\}$, тј. једини кандидати за рационалну нулу су бројеви $-3, -1, 1, 3$. Провером се утврђује да је само $x_0 = -1$ рационална нула: $P(-1) = 3 + 2 \cdot (-1) + (-1)^3 = 0$. ■

За полином P кажемо да је **дељив** полиномом $Q \neq 0$ ако постоји полином T такав да је $P = Q \cdot T$ и то пишемо $Q | P$.

Пример 4. Показати да је полином $P(x) = 6x^3 - 11x^2 + 13x - 15$ дељив полиномом $Q(x) = 3x^2 - x + 5$.

Решење. Да бисмо то проверили, морамо показати да постоји полином T , такав да је $P = Q \cdot T$. Као је P полином трећег степена, а Q другог, T мора бити првог степена, тј. $T = Ax + b$. Мора бити

$$6x^3 - 11x^2 + 13x - 15 = (3x^2 - x + 5)(Ax + B) = 3Ax^3 + (3B - A)x^2 + (5A - B)x + 5B,$$

а одатле добијамо систем $3A = 6$, $3B - A = -11$, $5A - B = 13$, $5B = -15$.

Јединствено решење тог система је $A = 2$, $B = -3$, па је $T(x) = 2x - 3$. Тиме смо показали да $Q | P$. ■

Пример 5. Испитати да ли је полином $P(x) = 2x^2 + x + 1$ дељив полиномом $Q(x) = x + 1$.

Решење. Треба да видимо да ли постоји полином $T(x) = Ax + B$, $A \neq 0$ такав да важи:

$$2x^2 + x + 1 = (x + 1)(Ax + B), \quad (\forall x \in \mathbb{R}).$$

Та једнакост није испуњена за свако $x \in \mathbb{R}$, јер она није тачна за $x = -1$: тада је $2 \cdot (-1)^2 + (-1) + 1 = 2$, а $((-1) + 1)(A(-1) + B) = 0 \cdot (-A + B) = 0$, па смо добили да P није дељив са Q . ■

На овај начин нећемо делити полиноме, него ћемо користити следеће тврђење. Касније ћемо видети да је полином $P(x)$ дељив полиномом $Q(x)$ ако и само ако је свака нула полинома $Q(x)$, такође и нула полинома $P(x)$ исте или веће вишеструйности.

Теорема 2. За свака два полинома P и $Q \neq 0$ постоје јединствени полиноми T и R , такви да важи: $P = Q \cdot T + R$. При томе, ако је $\deg Q > 0$, онда је $\deg R < \deg Q$, а ако је $\deg Q = 0$ онда је $R = 0$.

Полином T се назива **количник** дељења, а полином R **остатак**. Уколико је $R = 0$, кажемо да је полином P дељив полиномом Q (тј. дељив без остатка). Практично, дељење полинома P полиномом Q спроводимо тако што гледамо колико се садржи водећи члан $b_m x^m$ полинома Q у водећем члану полинома P (или оног што је од њега остало). Резултат ушишемо у количник, онда то помножимо са Q и тај резултат одузмемо од полинома P (или оног што је од њега остало). То одузимање је најбоље да извршимо тако што ћемо прво само помножити, а онда сваком кофицијенту променити

знак и сабрати та 2 полинома. Поступак понављамо све док нам испод P не остане полином степена мањег од степена полинома Q . Илуструјмо дељење полинома на два примера.

Пример 6. Поделити полином $P(x) = 6x^3 - 11x^2 + 13x - 15$ полиномом $Q(x) = 3x^2 - x + 5$.

Решење.

$$\begin{array}{r} (- 6x^3 - 11x^2 + 13x - 15) \div (3x^2 - x + 5) = 2x - 3 \\ \hline - 6x^3 + 2x^2 - 10x \\ \hline - 9x^2 + 3x - 15 \\ \hline 9x^2 - 3x + 15 \\ \hline 0 \end{array}$$

Овде смо добили да је полином $P(x) = 6x^3 - 11x^2 + 13x - 15$ дељив полиномом $Q(x) = 3x^2 - x + 5$ (тј. добили смо да је остатак $R(x) = 0$). На основу овог дељења имамо факторизацију: $P(x) = 6x^3 - 11x^2 + 13x - 15 = (3x^2 - x + 5) \cdot (2x - 3)$. ■

Пример 7. Поделити полином $P(x) = 2x^2 + x + 1$ полиномом $Q(x) = x + 1$.

Решење.

$$\begin{array}{r} (- 2x^2 + x + 1) \div (x + 1) = 2x - 1 + \frac{2}{x + 1} \\ \hline - 2x^2 - 2x \\ \hline - x + 1 \\ \hline x + 1 \\ \hline 2 \end{array}$$

Овде смо добили да полином $P(x) = 2x^2 + x + 1$ није дељив полиномом $Q(x) = x + 1$ (тј. добили смо остатак $R(x) = 2$ и количник $T(x) = 2x - 1$). Полином $P(x)$ можемо представити као $P(x) = (x + 1) \cdot (2x - 1) + 2$.

Ако претходно представљање поделимо са $Q(x)$ добијамо да се количник $\frac{P(x)}{Q(x)}$ може се изразити у облику збира количника $T(x)$ и разломка у коме остатак $R(x)$ делимо са полиномом $Q(x)$: $\frac{P(x)}{Q(x)} = 2x - 1 + \frac{2}{x + 1}$. ■

Напомена. Оваква „изражавања“ требаће вам у предмету Анализа, код интеграла рационалне функције, а више ћемо се бавити тиме и у делу Рационалне функције.

Хорнерова шема.

Погодан метод за рачунање вредности полинома у тачки α , као и за дељење полинома $P(x)$ полиномом $x - \alpha$ је **Хорнерова шема** (добијамо и $Q(x)$ и r , где је $P(x) = (x - \alpha)Q(x) + r$). У шему горе упишемо коефицијенте полинома $P(x)$, почев од водећег ($a_n, a_{n-1}, \dots, a_1, a_0$), лево упишемо број α и онда по следећем алгоритму одређујемо коефицијенте количника $Q(x)$ ($b_{n-1}, b_{n-2}, \dots, b_1, b_0$) и остатак r :

- водећи коефицијент, a_n , само препишемо, тј. $b_{n-1} = a_n$,
- сваки следећи коефицијент (b_k) добијамо тако што број који је лево од њега (b_{k+1}) помножимо са α и томе додамо број изнад њега (a_{k+1}), тј. $b_k = b_{k+1} \cdot \alpha + a_{k+1}$ (укључујући и $R = b_0 \cdot \alpha + a_0$).

Последњи број који добијамо је остатак r и он је, по Безуовом ставу, баш једнак вредности полинома $P(\alpha)$, тј. $r = P(\alpha)$. Овај целокупан поступак можемо приказати шемом (**љубичасти изрази** су изрази које рачунамо – њих не уписујемо у шему!):

a_n	a_{n-1}	a_{n-2}	...	a_2	a_1	a_0
a_n	$\alpha \cdot b_{n-1} + a_{n-1}$	$\alpha \cdot b_{n-2} + a_{n-2}$	...	$\alpha \cdot b_2 + a_2$	$\alpha \cdot b_1 + a_1$	$\alpha \cdot b_0 + a_0$
α	b_{n-1}	b_{n-2}	b_{n-3}	...	b_1	b_0

Поновимо Пример 7, али сада коришћењем Хорнерове шеме.

Пример 8. Поделимо полином $P(x) = 2x^2 + x + 1$ полиномом $T(x) = x + 1$.
Кофицијенти полинома $P(x) = 2x^2 + x + 1$ су, редом, 2, 1, 1, док је $\alpha = -1$, јер је $x + 1 = x - (-1)$.

$$\begin{array}{c|cc|c} & 2 & 1 & 1 \\ \hline -1 & 2 & -1 & \boxed{2} \end{array}$$

Објаснимо како смо добили црне и плави број у Хорнеровој шеми. Први број 2 смо само спустили (од 2), док следеће рачунамо као: $-1 = 2 \cdot (-1) + 1$ и $2 = -1 \cdot (-1) + 1$.

Дакле, кофицијенти од $Q(x)$ су 2 и -1, тј. $Q(x) = 2x - 1$, а остатак је $r = 2$.

Такође, добили смо и вредност полинома $P(x)$ у тачки $x = -1$, тј. $P(-1) = 2$.

Полиноми са целобројним кофицијентима.

За полином $P(x)$ са целобројним кофицијентима и целе бројеве α и β важи $\alpha - \beta \mid P(\alpha) - P(\beta)$.

Подсетимо се да смо имали Теорему која каже да полином $P(x)$ са целобројним кофицијентима може да има рационалну нулу $x = \frac{p}{q}$, $p \in \mathbb{Z}$, $q \in \mathbb{N}$, $(p, q) = 1$, само уколико важи $p \mid a_0$ и $q \mid a_n$.

Безуов став. Остатак при дељењу полинома $P(x)$ полиномом $Q(x) = x - a$ једнак је $P(a)$. Посебно, полином $P(x)$ је дељив са $x - a$ ако и само ако је $P(a) = 0$.

Факторизација полинома.

Сваки полином може се расставити на линеарне чиниоце у скупу $\mathbb{C}$. Другим речима, за сваки полином $P(x) = a_n x^n + a_{n-1} x^{n-1} + \dots + a_1 x + a_0$ постоје комплексни бројеви $\alpha_1, \alpha_2, \dots, \alpha_n$ (полином степена n има тачно n нула у $\mathbb{C}$), који не морају бити различити, такви да важи

$$(1) \quad P(x) = a_n(x - \alpha_1)(x - \alpha_2) \dots (x - \alpha_n).$$

Ако се неки од ових бројева $(\alpha_1, \dots, \alpha_n)$ јавља само једанпут онда кажемо да је то *проста нула* полинома P . У супротном кажемо да је *вишеструка нула*. Број понављања k те нуле је *вишеструкост нуле*. Тако на пример, број 2 је двострука нула полинома $P(x)$ ако се фактор $x - 2$ јавља тачно 2 пута у расстављању (1). Ако се јавља тачно три пута онда је трострука, итд. Вишеструкост k нуле $x = \alpha$ може се увести тако да је то највећи цео број k такав да важи $(x - \alpha)^k \mid P(x)$, али $(x - \alpha)^{k+1} \nmid P(x)$. Ако је вишеструкост нуле $x = \alpha$ једнака k , онда важи $P(\alpha) = P'(\alpha) = \dots = P^{(k-1)}(\alpha) = 0$ и $P^{(k)}(\alpha) \neq 0$.

Полиноми са реалним кофицијентима.

Ако полином $P(x)$ са реалним кофицијентима има комплексну нулу $z = \alpha + i\beta$ вишеструкости k , онда је за полином $P(x)$ и конјуговано-комплексни број $\bar{z} = \alpha - i\beta$ нула вишеструкости k .

Виетове формуле. Нуле $\alpha_1, \alpha_2, \dots, \alpha_n$ полинома p и кофицијенти $a_0, a_1, \dots, a_n$ везани су Виетовим правилима. Ми ћемо их овде дати за случајеве $n = 3$ и $n = 4$, који се најчешће јављају у пракси.

$$\begin{aligned} P_3(x) = a_3x^3 + a_2x^2 + a_1x + a_0 & \quad P_4(x) = a_4x^4 + a_3x^3 + a_2x^2 + a_1x + a_0 \\ \alpha_1 + \alpha_2 + \alpha_3 &= -\frac{a_2}{a_3}, & \alpha_1 + \alpha_2 + \alpha_3 + \alpha_4 &= -\frac{a_3}{a_4}, \\ \alpha_1\alpha_2 + \alpha_1\alpha_3 + \alpha_2\alpha_3 &= \frac{a_1}{a_3}, & \alpha_1\alpha_2 + \alpha_1\alpha_3 + \alpha_1\alpha_4 + \alpha_2\alpha_3 + \alpha_2\alpha_4 + \alpha_3\alpha_4 &= \frac{a_2}{a_4}, \\ \alpha_1\alpha_2\alpha_3 &= -\frac{a_0}{a_3}. & \alpha_1\alpha_2\alpha_3 + \alpha_1\alpha_2\alpha_4 + \alpha_1\alpha_3\alpha_4 + \alpha_2\alpha_3\alpha_4 &= -\frac{a_1}{a_4}, \\ && \alpha_1\alpha_2\alpha_3\alpha_4 &= \frac{a_0}{a_4}. \end{aligned}$$

Rационалне функције

Нека су $P(x)$ и $Q(x)$ полиноми степена m и n (тј. важи $\deg P = m$ и $\deg Q = n$) који немају заједничких делиоца (ако би имали они би се могли скратити). Функцију облика $f(x) = \frac{P(x)}{Q(x)}$ називамо рационалном функцијом. Ако је $m < n$ кажемо да је то права рационална функција, а уколико је $m \geq n$ онда је неправа рационална функција и она се може представити у облику $f(x) = \frac{P(x)}{Q(x)} = T(x) + \frac{R(x)}{Q(x)}$, где је $T(x)$ количник, а $R(x)$ остатак при дељењу полинома $P(x)$ полиномом $Q(x)$ (овде је $T(x)$ полином, док је $\frac{R(x)}{Q(x)}$ права рационална функција!). Рационалне функције облика

$$\frac{A}{(x-a)^k}, \quad A, a \in \mathbb{R}, \quad k \in \mathbb{N} \quad \text{и} \quad \frac{Bx+C}{(x^2+px+q)^j}, \quad B, C, p, q \in \mathbb{R}, \quad D = p^2 - 4q < 0, \quad j \in \mathbb{N}$$

називају се парцијални разломци и свака рационална функција се може представити у облику збира парцијалних разломака. Када је дискриминанта $D = p^2 - 4q < 0$ квадратна функција $x^2 + px + q$ нема реалних нула и онда се не раставља (уколико је $D \geq 0$ онда квадратни трином можемо да раставимо као $ax^2 + bx + c = a(x - x_1)(x - x_2)$ – обратите пажњу овде често заборавите a !).

Ако је $Q(x) = (x-a)^k(x-b)^l \dots (x^2+px+q)^r(x^2+ux+v)^s \dots$ тада се рационална функција $\frac{P}{Q}$ може представити у облику

$$\frac{P(x)}{Q(x)} = \frac{A_1}{x-a} + \frac{A_2}{(x-a)^2} + \dots + \frac{A_k}{(x-a)^k} + \dots + \frac{B_1x+C_1}{x^2+px+q} + \frac{B_2x+C_2}{(x^2+px+q)^2} + \dots + \frac{B_rx+C_r}{(x^2+px+q)^r} + \dots$$

Непознате коефицијенте $A_1, A_2, \dots, B_1, B_2, \dots, C_1, C_2, \dots$ одређујемо тако што претходну једнакост помножимо са $Q(x)$ и онда изједначавањем полинома на левој и десној страни добијамо систем једначина, који кад решимо добијамо тражене коефицијенте (брже можемо решити овај систем уколико заменимимо погодне вредности за x).

Да поновимо: сваком фактору $Q(x)$ облика $(x-a)$ одговара парцијални разломак $\frac{A}{x-a}$, тј.

$$\begin{aligned} x-a &\mapsto \frac{A_1}{x-a} \\ (x-a)^2 &\mapsto \frac{A_1}{x-a} + \frac{A_2}{(x-a)^2} \\ &\vdots \\ (x-a)^k &\mapsto \frac{A_1}{x-a} + \frac{A_2}{(x-a)^2} + \dots + \frac{A_k}{(x-a)^k} \\ (x^2+px+q) &\mapsto \frac{Bx+C}{x^2+px+q} \\ (x^2+px+q)^2 &\mapsto \frac{B_1x+C_1}{x^2+px+q} + \frac{B_2x+C_2}{(x^2+px+q)^2} \\ &\vdots \\ (x^2+px+q)^r &\mapsto \frac{B_1x+C_1}{x^2+px+q} + \frac{B_2x+C_2}{(x^2+px+q)^2} + \dots + \frac{B_rx+C_r}{(x^2+px+q)^r}. \end{aligned}$$

Разбијање рационалне функције на парцијалне разломке се користи код рачунања интеграла, што ћете радити у анализи.

Задаци

I Појам полинома, основне операције са полиномима, коефицијенти полинома.

1. Дата је функција: $f(x) = x - x^3$. Израчунати $f(-2) =$

2. Дати су полиноми $P(x) = x^3 + x + 1$, $Q(x) = x^4 - 2x^2 + 1$, $R(x) = x^3 - 3x^2 + 1$.

Проверити да ли за свако $a \in \mathbb{R}$ важи:

- а) $P(a) + P(-a) = 2$;   б) $P(1+a) + P(1-a) = 6 + 6a^2$;   в) $Q(a) - Q(-a) = 0$;
г) $Q(1+a) - Q(1-a) = 8a^3$;   д) $R(a) - R(-a) = 2a^3$;   е) $R(1+a) + R(1-a) = -2$.

3. За полином $P(x) = x^3 - x$ одредити полином $Q(x) = P(x-1) + P(x) + P(x+1)$.

4. Одредити збир $P(x) + Q(x)$, разлику $P(x) - Q(x)$, производ $P(x) \cdot Q(x)$ и линеарну комбинацију $aP(x) + bQ(x)$ полинома $P(x)$ и $Q(x)$ ако је дато:

- а) $P(x) = 3x^2 - x + 1$, $Q(x) = x - 2$, $a = 3$, $b = 2$
б) $P(x) = x^2 - 3x + 1$, $Q(x) = x^2 + x - 1$, $a = 2$, $b = -3$
в) $P(x) = 2x^6 - 3x^2$, $Q(x) = 3x^5 + 4x - 3$, $a = 1$, $b = -2$
г) $P(x) = -x^3 + x^2 - 2x$, $Q(x) = x^4 + x^3 + x^2 + x + 1$, $a = -3$, $b = -2$.

5. Раставити полином: $-5x^3 + 11x^2 - 2x$, на чиниоце.

6. Одредити полином другог степена $P(x) = a_2x^2 + a_1x + a_0$ такав да је: а) $P(1) = 6$, $P(2) = 11$,
 $P(-1) = 8$;

б) $P(1) = 4$, $P(0) = 3$, $P(2) = 9$;   в) $P(1) = 2$, $P(-2) = 8$, $P(0) = -2$;   г) $P(0) = 1$, $P(1) = 2$, $P(-1) = 6$.

7. Наћи квадратни полином, $f(x) = ax^2 + bx + c$, ако се зна да је: $f(1) = -1$, $f(-1) = 9$, $f(2) = -3$.

8. Наћи полином 3. степена, $f(x) = ax^3 + bx^2 + cx + d$, ако се зна да је:

$f(-1) = 9$, $f(1) = 5$, $f(2) = 3$, $f(3) = -7$.

9. Наћи полином трећег степена, $y = ax^3 + bx^2 + cx + d$, који пролази кроз тачке: $(0, 1)$, $(1, -1)$,
 $(2, 5)$, $(3, 37)$.

10. Наћи полином четвртог степена, $x = ay^4 + by^3 + cy^2 + dy + e$, који пролази кроз тачке:
 $(5, 0)$, $(-1, 2)$, $(44, 3)$, $(-2, 1)$, $(8, -1)$.

11. Одредити полином $P(x)$ ако је

а) $P(x+3) = x^2 + 2x + 2$;   б) $P(-2x+1) = 2x^2 - x + 3$;   в) $P(x-2) = x^3 - 6x^2 + 11x - 5$.

12. Одредити збир коефицијената полинома $P(x)$:   а) $P(x) = (2x^2 + x - 4)^{2016}$;

б) $P(x) = (x^2 - x + 1)^{1998} \cdot (x^2 - x + 2)^{10}$;   в) $P(x) = (x^2 - 2x + 3)^{1999} + (x^2 - 6x + 3)^{1999}$;

г) $P(x) = (2x^2 - 5x + 2)^{450} \cdot (2x^2 - 5x + 4)^{540}$;   д) $P(x) = (x^2 + 3x + 2)^{100} \cdot (x^2 - 3x + 2)^{100}$.

13. Одредити збир коефицијената полинома $P(x) = (x^5 + x - 1)^{1999}$ уз чланове са непарним степенима.

14. Доказати да не постоји полином P са целобројним коефицијентима за који је испуњено $P(2) = 1$ и $P(5) = 6$.

15. Да ли постоји полином $P(x)$ са целобројним коефицијентима такав да је $P(2) = 7$ и $P(7) = 2016$?

16. Доказати да не постоји полином P са целобројним коефицијентима такав да је $P(11) - P(7)$ прост број.

17. Доказати да не постоји полином P са целобројним коефицијентима такав да је $P(a) = b$, $P(b) = c$, $P(c) = a$, где су a, b, c три различита цела броја.

18. Нека је P полином са целобројним коефицијентима. Доказати да је за свако $a \in \mathbb{Z}$ и свако $b \in \mathbb{N}$ израз $P(a + \sqrt{b}) + P(a - \sqrt{b})$ цео број.

19. Нека су дати полиноми $P(x) = 1 - x + x^2 - x^3 + \dots - x^{99} + x^{100}$ и $Q(x) = 1 + x + x^2 + x^3 + \dots + x^{99} + x^{100}$ и нека је $P(x) \cdot Q(x) = (c_0, c_1, \dots, c_{200})$. Доказати да у производу $P(x) \cdot Q(x)$ нема чланова са непарним експонентом, тј. да су сви $c_{2k-1} = 0$, ($k = 1, 2, \dots, 100$).

20.* У којем од полинома $P(x) = (1 + x^2 - x^3)^{1000}$ и $Q(x) = (1 - x^2 + x^3)^{1000}$ је коефицијент уз x^{20} већи?

21. Скратити разломак: $\frac{x^3 - 6x^2 + 11x - 6}{-x^2 + 5x - 6}$.

22. Израчунати: $(x^4 + 1) : (x - 2) =$

23. Средити израз: $\frac{1}{x^2 - 5x + 6} + \frac{2}{3 - x}$.

24. Скратити разломак: $\frac{6x^3 - 15x^2 + 6x}{x^3 - 8}$.

25. Средити израз: $\frac{1}{x^3 - 2x^2 + x - 2} - \frac{1}{x - 2}$.

26. После скраћивања вредност разломка $\frac{x^4 + x^2 + 1}{x^4 + 2x^3 + 3x^2 + 2x + 1}$ је:

A) $\frac{x+1}{x-1}$;   Б) $\frac{x^2+x+1}{x^2-x+1}$;   II) 1;   Д) $\frac{x^2-x+1}{x^2+x+1}$;   Е) $\frac{x-1}{x+1}$.

27. Средити израз: $\frac{2(x^4 + 3x^2 + 1) + x^4 + 4x^2 + 1}{x^2 + 3} =$

28. Доказати идентитетете: а) $a^2 \frac{(x-b)(x-v)}{(a-b)(a-v)} + b^2 \frac{(x-c)(x-a)}{(b-c)(b-a)} + c^2 \frac{(x-a)(x-b)}{(c-a)(c-b)} = x^2$;

б) $\frac{(x-a)(x-b)(x-v)}{(d-a)(d-b)(d-v)} + \frac{(x-b)(x-c)(x-g)}{(a-b)(a-c)(a-g)} + \frac{(x-a)(x-c)(x-g)}{(b-a)(b-c)(b-g)} + \frac{(x-a)(x-b)(x-g)}{(c-a)(c-b)(c-g)} = 1$.

29. Доказати: ако полином P , n -тог степена узима вредност нула за $n+1$ различитих вредности $x \in \mathbb{C}$, тада је P нула-полином.

30. Доказати: ако су P и Q полиноми n -тог степена и постоје комплексни, међусобно различити бројеви $x_0, x_1, \dots, x_n$ такви да важи $P(x_i) = Q(x_i)$ (за $i = 0, 1, \dots, n$), тада је $P = Q$.

31. Полином $P(x) = x^4 + 2x^3 + ax^2 + 2x + b$ је кварат неког полинома $Q(x)$, тј. важи $P(x) = Q(x)^2$. Одредити a, b и полином $Q(x)$.

32. P је полином четвртог степена такав да је $P(1) = P(-1)$ и $P(2) = P(-2)$. Доказати да је тада $P : \mathbb{R} \rightarrow \mathbb{R}$ парна функција, тј да важи $P(x) = P(-x)$ ($\forall x \in \mathbb{R}$).

33. Одредити полином P четвртог степена за који је $P(x) = P(-x)$.

34. Дат је полином $P(x) = x^4 + x^3 + x^2 + x + 1$. Доказати да не постоји полином Q такав да важи $P(x) = (Q \circ Q)(x)$, где је $\circ$ означена композиција функција.

35. За линеарни полином (тј. полином облика $P(x) = ax + b, a, b \in \mathbb{K}$) $P(x) = 2x + 3$ одредити све линеарне полиноме Q за које важи $(P \circ Q)(x) = (Q \circ P)(x)$. За такве полиноме кажемо да комутирају.

36. Доказати да не постоји полином P првог степена који комутира са полиномом $Q(x) = x^2 - 2$.

37. а) Одредити полиноме P и Q за које важи: $P(x) \cdot Q(x) = (P \circ Q)(x)$ ($\forall x$);

б) Одредити полином P за који важи: $P(x) \cdot P(x) = (P \circ P)(x)$ ($\forall x$).

II Деливост полинома, Хорнерова шема, Еуклидов алгоритам, Безуов став.

38. Одредити количник и остатак при дељењу полинома $P(x) = x^3 + x^2 + 2x + 3$ полиномом $x - 2$.

39. Одредити $a, b \in \mathbb{R}$ тако да је остатак при дељењу полинома $P(x) = x^4 - 3x^2 - ax + b$ полиномом $x + 1$ једнак 3, а полиномом $x - 2$ једнак -3.

40. Остатак при дељењу полинома $P(x)$ полиномом $x - 2$ је 2, а полиномом $x - 3$ је $P(x)$ делив. Колики је остатак при дељењу $P(x)$ са $T(x) = x^2 - 5x + 6$?

41. Ако полином при дељењу полиномом $x - a$ даје остатак r_a , а при дељењу полиномом $x - b$ даје остатак r_b , колики је остатак при дељењу полинома $P(x)$ полиномом $T(x) = (x - a)(x - b)$?

42. Да ли је полином $P(x) = (x^2 + x - 1)^n + (x^2 - x + 1)^n - 2$ делив полиномом $Q(x) = x^2 - x$?

43. За које n је полином $P(x) = (x - 2)^{2n} + (x - 1)^n - 1$ делив полиномом $Q(x) = x^2 - 3x + 2$?

44. Одредити $a, b \in \mathbb{R}$ тако да полином $P(x) = 2x^3 + ax^2 - 5x + b$ буде делив полиномом $Q(x) = x^2 - x - 2$.

45. Одредити остатак при дељењу полинома $P(x) = x^3 - 4x^2 + ax + b$ полиномом $Q(x) = x^2$, ако је полином $P(x)$ делив са $x - 2$ и са $x - 5$.

46. Наћи остатак при дељењу полинома $P(x) = x^{100} + 3x^{99} + x^2 - 3x + 9$ полиномом $Q(x) = x^2 + 2x - 3$.

47. Остатак при дељењу полинома $P(x)$ полиномом $Q(x) = x^2 + x - 2$ је $R(x) = x + 1$. Одредити остатак при дељењу $P(x)$ са $x + 2$.

48. Полином $P(x) = x^3 + ax^2 + bx + c$ делив је са $Q(x) = x^2 - 3x + 2$, а при дељењу са $T(x)$ даје остатак -24. Одредити коефицијенте a, b и c .

49. Колики је остатак при дељењу полинома $P(x) = 2^{100}x^{100} + 2^{99}x^{99} + \dots + 2x + 1$ полиномом **a)** $Q(x) = x + 1$; **б)** $Q(x) = 2x - 1$; **в)** $Q(x) = x^2 - \frac{1}{2}x - \frac{1}{2}$?

50. Одредити остатак при дељењу полинома $P_n(x)$, $n \geq 2$, триномом $Q(x) = (x - 1)(x - 2)$, ако је остатак при дељењу са $x - 1$ једнак 2, а са $x - 2$ једнак 1.

51. Ако је полином $P(x) = x^5 - 3x^4 + ax^3 + x^2 + b$ делив полиномом $Q(x) = (x - 2)^2$, одредити вредност израза $a^2 + b^2$.

A) 16; **Б)** 10; **И)** 13; **Д)** 17; **Е)** 20; **Н)** не знам.

52. Познато је да полином $P(x)$ при дељењу полиномом $x + 1$ даје остатак 4, а при дељењу полиномом $x^2 + 1$ остатак $R(x) = 2x + 3$. Колики је остатак при дељењу $P(x)$ полиномом $Q(x) = x^3 + x^2 + x + 1$?

53. Одредити остатак при дељењу полинома $P(x)$ полиномом $Q(x) = x^4 + x^2 + 1$ ако $P(x)$ при дељењу полиномом $T_1(x) = x^2 + x + 1$ даје остатак $R_1(x) = -x + 1$, а при дељењу полиномом $T_2(x) = x^2 - x + 1$ даје остатак $R_2(x) = 3x + 5$.

54. Да ли је полином $P(x) = x^{4n-2} - x^{4n-4} + x^{4n-6} - \dots + x^2 - 1$ делив полиномом $Q(x) = x^4 - 1$?

55. Ако је полином $P(x) = x^{2n} + a_1x^{2n-2} + \dots + a_{n-1}x^2 + a_n$ делив са $x - 1$, онда је делив и са $x^2 - 1$. Доказати.

56. Збир свих коефицијената полинома $P(x)$ једнак је 2, а збир коефицијената на парним местима једнак је 1. Одредити остатак при дељењу полинома $P(x)$ полиномом $Q(x) = x^2 - 1$.

57. Ако полиноми P_1 и P_2 нису деливи полиномом Q , могу ли њихов збир $P_1 + P_2$, производ P_1P_2 и композиција $P_1 \circ P_2$ бити деливи са Q ? Ако је могуће дати и пример, а ако није доказати да не може.

58. Доказати: ако полином $P(x)$ са целобројним коефицијентима за $x = 1, 2, 3, 4$ узима исту вредност p , где је p прост број, онда ни за који цео број a не може бити $P(a) = 2p$.

59. Одредити $a, b \in \mathbb{R}$ тако да полином $P(x) = 6x^4 - 7x^3 + ax^2 + 3x + 2$ буде делив полиномом $Q(x) = x^2 - x + b$.

60. Доказати да полином $P(x) = x^6 + x^3 + a$ није делив $Q(x) = x^3 + x + a$ ни за једно $a \in \mathbb{R}$.

61. а) Полином $P(x) = x^3 - 3x^2 + 4x + 1$ развијте по потенцијама (степенима) од $(x - 1)$.

- 6)** Полином $P(x) = x^3 - 2x^2 + 3x + 1$ развијте по степенима од $(x + 2)$.
в) Полином $P(x) = x^4 - x^3 + x^2 - 1$ развијте по потенцијама од $(x - 2)$.
г) Полином $P(x) = x^4 - 3x^2 - x + 1$ развијте по степенима од $(x - 3)$.
д) Полином $P(x) = x^4 - 5x^3 + 5x^2 + x + 2$ развијте по степенима од $(x - 2)$.
ћ) Полином $P(x) = x^5 + 2x^4 - x^2 + x + 1$ развијте по потенцијама од $(x + 1)$.

62. Применом Хорнерове шеме развити полином $P(x)$ по потенцијама (степенима) од $x - a$ ако је дато:

а) $P(x) = x^4 + 3x^3 - 4x^2 + 6x - 5$, $a = -2$;   **б)** $P(x) = 2x^5 - 3x^3 + 6x^2 - 8x - 4$, $a = 3$.

63. Коришћењем Хорнерове шеме превести у декадни систем следеће бројеве:

а) $(11010001)_2$;   **б)** $(21102)_3$;   **в)** $(32131)_5$.

64. Ако су полиноми $P(x)$ и $Q(x)$ такви да је $\deg P = n > 1$, $\deg Q = m > 1$, онда постоје полиноми $S(x)$ (степена највише $n - 1$) и $T(x)$ (степена највише $m - 1$), такви да важи: $P(x)S(x) + Q(x)T(x) = 0$ ако и само ако P и Q нису узајамно прости (тј. $\text{НЗД}(P, Q) \neq 1$).

65. Одредити полиноме S и T , тако да важи $PS + QT = \text{NZD}(P, Q)$:   **а)** $P(x) = 3x^3 - 2x^2 + x + 2$, $Q(x) = x^2 - x + 1$;

б) $P(x) = x^4 + x^3 - 3x^2 - 6x - 3$, $Q(x) = x^3 - 2x^2 + x + 2$;   **в)** $P(x) = x^5 - x^4 + x^3 - x^2 - 4$, $Q(x) = x^4 + x^3 + 2x^2 + 4$.

66. За $P(x) = nx^{n+1} - (n+1)x^n + 1$, $Q(x) = x^n - nx + n - 1$, $n \in \mathbb{N}$ одредити НЗД(P, Q).

67. Доказати да су полиноми $P(x) = nx^{n-1} + (n-1)x^{n-2} + \dots + 2x + 1$ и $Q(x) = x^{n-2} + 2x^{n-3} + \dots + (n-2)x + (n-1)$ узајамно прости за свако $n \in \mathbb{N}, n \geq 2$.

68. Испитати да ли је полином $P(x) = nx^{n+1} - (1+np)x^n + (p-1)(x^{n-1} + x^{n-2} + \dots + x) = p$ дељив полиномом $Q(x) = x^2 - (p+1)x + p$, где је n природан, а p реалан број. Посебно урадити случај када је $p = 1$.

69. Доказати да је полином $P_{2n+1}(x) = (x+a+b)^{2n+1} - x^{2n+1} - a^{2n+1} - b^{2n+1}$ дељив полиномом $P_3(x)$. Затим решити једначину $P_5(x) = 0$.

III   Нуле полинома (целобројне, рационалне и комплексне), Виетова правила; предуџибилни полиноми.

70. Решити у скупу $\mathbb{C}$ једначине: **а)** $x^3 = 1$;   **б)** $x^3 = -8$.

71. Одредити вишеструкост нуле x полинома $P(x)$: **а)** $x = 3$ $P(x) = 3x^4 - 9x^3 - x^2 + 4x - 3$;
б) $x = -2$ $P(x) = x^5 + 5x^4 + 6x^3 - 4x^2 - 8x$;   **в)** $x = -\frac{1}{2}$ $P(x) = 4x^3 + 8x^2 + 5x + 1$.

72. Одредити полином четвртог степена коме су корени -1 и 2 , а -2 је двоструки корен.

73. Одредити моничан полином четвртог степена $P(x)$ ако је познато да је $x = -2$ трострука нула полинома $P(x)$, а при дељењу полинома $P(x)$ полиномом $Q(x) = x + 3$ добија се остатак -1 .

74. Одредити заједничке нуле полинома: **а)** $P(x) = x^4 + x^3 + 2x^2 + x + 1$, $Q(x) = x^3 - 2x^2 + x - 2$;
б) $P(x) = x^4 + 6x^3 + 17x^2 + 24x + 12$, $Q(x) = x^3 - 2x^2 - 13x - 10$.

75. Број $x = a$ је нула реда k полинома P и уједно нула реда $l > k$ полинома Q . Одредити вишеструкости нуле $x = a$ полинома $P \cdot Q$ и $P + Q$.

76. Дат је полином $P(x) = x^4 - 2x^3 + 3x^2 - 2x + 2$. Нека је α корен једначине $x^2 - x - 3 = 0$. Израчунати $P(\alpha)$.

77. Бројеви $x = 1$ и $x = 2$ су нуле полинома P , коме је слободан члан једнак 4. Наћи остатак при дељењу полинома $P(x)$ полиномом $Q(x) = x^3 - 3x^2 + 2x$.

78. Које услове је потребно да испуњавају природан број n и реалан број a , да би полином $P(x) = x^n - ax^{n-1} + ax - 1$ био дељив полиномом $Q(x) = (x - 1)^2$?

79. Одредити a и b тако да један корен полинома $P(x) = x^3 + 6x^2 + ax + b$ буде 3, а остала два корена да буду узастопни цели бројеви.

80. Одредити a и b тако да је један корен полинома $P(x) = x^3 + ax^2 + 4x + b$ једнак 2, а и разлика преостала два корена је једнака 2.

81. Одредити a и b тако да су корени полинома $P(x) = x^3 + ax^2 + 26x + b$ три узастопна цела броја.

82. Збир решења једначине $x^3 - 8x^2 + 5x + 14 = 0$ једнак је:

- A) -8;   B) 9;   C) 10;   D) 6;   E) 8.

83. Једно решење једначине $x^3 + x^2 = 32x + 60$ је -2. Збир осталих решења те једначине је:

- A) 1;   B) -3;   C) -1;   D) 0;   E) 2.

84. Једначина $x^3 + ax + b = 0$ ($a, b \in \mathbb{R}$) има решења $x_1 = 1$ и $x_2 = 2$. Производ свих решења те једначине је:

- A) 1;   B) -6;   C) 2;   D) 6;   E) 10.

85. Одредити производ свих решења једначине $x^4 - 5x^2 + 10x - 6 = 0$, ако је познато да је $1 + i$ једно њено решење.

86. Ако су x_1, x_2, x_3 решења једначине $x^3 - 2x^2 + x + 1 = 0$, онда једначина чија су решења x_1^2, x_2^2, x_3^2 гласи:

- A) $x^3 + 3x^2 + 2x + 1 = 0$;   B) $x^3 - 2x^2 + 5x - 1 = 0$;   C) $x^3 - 2x^2 + x - 1 = 0$;
D) $x^3 + 2x^2 + 5x + 1 = 0$;   E) $x^3 - 3x^2 + 2x - 1 = 0$.

87. Доказати да за непаран цео број q једначина $x^3 + 3x + q = 0$ нема целобројних решења.

88. Да би међу коренима полинома $P(x) = x^3 + ax^2 + bx + c$ била два супротна броја, потребан и довољан услов је $ab = c$. Доказати.

89. Доказати да алгебарска једначина $f(x) = 0$ n -тог степена са целобројним коефицијентима нема целобројних решења ако су бројеви $f(0)$ и $f(1)$ непарни.

90. Доказати да алгебарска једначина $f(x) = 0$ n -тог степена са целобројним коефицијентима нема целобројних решења ако ниједан од бројева $f(1), f(2), f(3)$ није дељив са 3.

91. Полином P n -тог степена са целобројним коефицијентима за $x = 0, 1, \dots, n-1$ узима вредности различите од нуле и по апсолутној вредности мање од n . Доказати да P нема целобројних нула.

92. Нека је $P \in \mathbb{Z}[x]$ и нека су a и b узјамно прости цели бројеви. Ако је $P(a)$ дељив са b и $P(b)$ дељив са a , доказати да је тада $P(a+b)$ дељив са ab .

93. Ако је број α нула полинома са целобројним коефицијентима, онда је за све природне m и број $\sqrt[m]{\alpha}$ такође нула неког полинома са целобројним коефицијентима.

94. Ако је $x_1 \neq 0$ корен једначине облика $ax^4 + bx^3 + cx^2 + bx + a = 0$, онда је и $\frac{1}{x_1}$ корен исте једначине. Доказати.

95. Одредити a, b и c тако да један корен полинома $P(x) = 6x^3 + ax^2 + bx + c$ буде $\frac{1}{3}$, а остала два корена да буду супротни рационални бројеви.

96. Доказати да полином са целобројним коефицијентима $P(x) = px^5 - (p-1)x^2 + 1$, где је p прост број, нема рационалних корена.

97. Одредити све просте бројеве p за које једначина $px^3 + x + 2 = 0$ има бар један рационалан корен.

98. Одредити рационалне нуле полинома $P(x) = 6x^3 - 13x^2 + 9x - 2$.

- 99.** Раставити на чиниоце полином $P(x) = x^3 - 7x^2 + 14x - 8$.
- 100.** Ако моничан полином P са целобројним коефицијентима нема целобројних нула, тада су све реалне нуле тог полинома ирационални бројеви.
- 101.** Доказати да за сваки природан број $n \geq 2$ и прост број p важи да је $\sqrt[n]{p}$ ирационалан број.
- 102.** Доказати да ако је p прост број онда полином $P(x) = x^n + x^{n-1} + \dots + x + p$ нема рационалних корена.
- 103.** Нека је P полином са целобројним коефицијентима и нека за три различита цела броја a, b и c важи $P(a) = P(b) = P(c) = 1$. Доказати да P нема целобројних корена.
- 104.** Дат је реални полином $P(x) = a_n x^n + a_{n-1} x^{n-1} + \dots + a_1 x + a_0$. Нека су његове нуле $x_1, x_2, \dots, x_n$. Одредити нуле полинома:
 а) $Q_1(x) = \frac{P^{(n)}(a)}{n!} x^n + \frac{P^{(n-1)}(a)}{(n-1)!} x^{n-1} + \dots + \frac{P'(a)}{2!} x^2 + P'(a)x + P(a)$;
 б) $Q_2(x) = a_n x^n - a_{n-1} x^{n-1} + a_{n-2} x^{n-2} - \dots + (-1)^n a_0$;
 в) $Q_3(x) = a_0 x^n + a_1 x^{n-1} + \dots + a_{n-1} x + a_n$;
 г) $Q_4(x) = a_n x^n + a_{n-1} b x^{n-1} + a_{n-2} b^2 x^{n-2} + \dots + a_1 b^{n-1} x + a_0 b^n$, где су a и b дати реални бројеви.
- 105.** Ако полином P са целобројним коефицијентима узима вредност 2 за три различите целобројне вредности, онда P ни за један цео број не узима вредност 3. Доказати.
- 106.** Доказати да се полином $P(x) = (x - a_1)(x - a_2) \dots (x - a_n) - 1$, где су $a_1, \dots, a_n$ различити цели бројеви, не може приказати у облику производа два полинома степена > 1 са целобројним коефицијентима.
- 107.** Доказати да се полином $P(x) = (x - a_1)(x - a_2) \dots (x - a_n) + 1$, где су $a_1, \dots, a_n$ различити цели бројеви, не може приказати у облику производа два полинома степена > 1 са целобројним коефицијентима.
- 108.** Доказати да се полином $P(x) = (x - a_1)^2(x - a_2)^2 \dots (x - a_n)^2 + 1$, где су $a_1, \dots, a_n$ различити цели бројеви, не може приказати у облику производа два полинома степена > 1 са целобројним коефицијентима.
- 109.** Одредити све полиноме P за које важи: $x \cdot P(x-1) = (x-3) \cdot P(x)$, $\forall x \in \mathbb{R}$.
- 110.** Одредити све полиноме P за које важи: $(x-1) \cdot P(x) = (x-3) \cdot P(x-1)$, $\forall x \in \mathbb{R}$.
- 111.** Одредити све полиноме P за које важи: $P(x) \cdot P(x+1) = P(x^2+x+1)$, $\forall x \in \mathbb{R}$.
- 112.** Нека је $P(x) = x^n + a_{n-1} x^{n-1} + \dots + a_1 x + 1$ реалан полином са ненегативним коефицијентима, који има n реалних корена. Доказати да је $P(2) \geq 3^n$.
- 113.** Низ полинома $P_0(x), P_1(x), \dots$ задат је са $P_0(x) = 1, P_1(x) = x, P_{k+2}(x) = 2x \cdot P_{k+1}(x) - P_k(x)$ ($k = 0, 1, \dots$). Доказати да се све реалне нуле полинома $P_k(x)$ налазе у интервалу $(-1, 1)$.
- 114.** Одредити све полиноме n -тог степена са целобројним коефицијентима са особином да у n целобројних тачака имају вредност n , а у 0 вредност 0.
- 115.** Полином P је седмог степена и у седам различитих целобројних тачака узима вредност 1 или -1 . Доказати да се полином P не може приказати као производ два полинома степена > 1 са целобројним коефицијентима.
- 116.** Наћи реалне нуле полинома $P(x) = x^4 + 1$.
- 117.** Одредити реалне факторе полинома $P(x) = x^{2n} + 1$, $n \in \mathbb{N}$.
- 118.** Факторисати полином $P(x) = x^4 - x^3 + 2x^2 + 11x + 7$.
- 119.** Једначина $x^5 - 2x^3 + 2x^2 - 4$ има комплексан корен чији је аргумент $\frac{\pi}{4}$. Одредити тај корен.
- 120.** Наћи све реалне бројеве p и q такве да полиноми $P(x) = x^3 + px^2 + 18$ и $Q(x) = x^3 + qx + 12$ имају два заједничка корена. Одредити те корене.

121. Све су нуле полинома $P(x) = x^3 + px + q, q \neq 0$ реалне. Доказати да је коефицијент p негативан.

122. Наћи полином трећег степена са водећим коефицијентом 2 такав да његове нуле задовољавају једнакости $\frac{1}{x_1} + \frac{1}{x_2} + \frac{1}{x_3} = 2$, $\frac{1}{x_1 x_2} + \frac{1}{x_1 x_3} + \frac{1}{x_2 x_3} = 4$, $\frac{1}{x_1 x_2 x_3} = 8$.

123. Нека су x_1, x_2, x_3 и x_4 корени једначине $x^4 + 5x^3 + ax^2 + 3x + 5 = 0$. Одредити $a \in \mathbb{R}$ тако да буде $x_1 \cdot x_2 = 1$.

124. Одредити a и b тако да $P(x) = x^4 + ax^3 + bx^2 - 8x + 4$ има две двоструке нуле.

125. Одредити a тако да $P(x) = x^4 - x^3 + ax^2 + 6x - 4$ има два корена чији је производ једнак 2.

126. Решити једначину $x^4 + x^3 + 2x^2 + 2x + 4 = 0$ ако се зна да она има један комплексан корен чији је реалан део једнак имагинарном делу.

127. Корени полинома $Q(x) = x^3 + x^2 - 2$ су комплексни бројеви a и b и реалан број c . Одредити полином другог степена P за који је $P(c) = c$, $P(a) = b$, $P(b) = a$ и доказати да је полином $P(P(x)) - x$ делив полиномом $Q(x)$.

128. Доказати да је полином $P(x) = (x+1)^{6m+1} - (x+1)^{6n+2} + (x+1)^{6p+3}$ ($m, n, p \in \mathbb{N}_0$) делив полиномом $Q(x) = x^2 + x + 1$.

129. Нека су P, q и r природни бројеви. Под којим условом је полином $P(x) = x^{3p} + ax^{3q+1} + x^{3r+2}$ делив полиномом $Q(x) = x^2 + ax + 1$ ако је **a)** $a = 1$; **б)** $a = -1$?

130. Одредити довољан услов под којим је полином $P(x) = x^n + \dots + x + 1$ делив полиномом $Q(x) = x^m + \dots + x + 1$.

131. Дат је полином $P(x) = 4x^5 - 24x^4 + 53x^3 - 61x^2 + ax + b$, где је $a, b \in \mathbb{R}$. Наћи све нуле полинома P ако се зна да је $1+i$ једна нула и да постоји бар једна рационална нула.

132. Ако једначина $x^3 + ax + b = 0$ има рационалне корене p, q и r , доказати да једначина $py^2 + qy + r = 0$ такође има рационалне корене.

133. Одредити вишеструке нуле полинома $P(x) = x^3 + x^2 - x - 1$.

134. Одредити вредност реалног параметра m тако да збир два корена полинома $P(x) = x^4 - 6x^3 + mx^2 - 12x + 16$ буде једнак збију друга два корена.

135. Колико постоји полинома са комплексним коефицијентима $P(x) = x^3 + ax^2 + bx + c$ чије су нуле a, b и c ?

136. Познато је да су нуле комплексног полинома $P(z) = z^n + a_{n-1}z^{n-1} + \dots + a_1z + a_0$ комплексни бројеви $\alpha_1, \alpha_2, \dots, \alpha_n$. Израчунати производ $\prod (\alpha_1 + 1)(\alpha_2 + 1) \dots (\alpha_n + 1)$.

137. Доказати да ни за једно $n \in \mathbb{N}$ полином $P_n(x) = x^{(2n)^2} - x^{(2n-1)^2} - x^{(2n-2)^2} - \dots + x^4 - x + 1$ нема реалних нула.

138. Нека су a и b корени полинома $P(x) = x^4 + x^3 - 1$. Доказати да је ab корен полинома $Q(x) = x^6 + x^4 + x^3 - x^2 - 1$.

139. Реални полином $P(x) = ax^n - ax^{n-1} + c_{n-2}x^{n-2} + \dots + c_2x^2 - n^2bx + b$ има n позитивних корена. Доказати да су сви ти корени једнаки.

140. Доказати да је полином $P(x) = x^5 - 3x^4 + 6x^3 - 3x^2 + 9x - 6$ иредуцибилан над пољем $\mathbb{Z}$.

141. Раставити на факторе над пољем $\mathbb{Q}$ полином P :

а) $P(x) = x^4 - 3x^3 + 2x^2 + 3x - 9$;   **б)** $P(x) = x^4 - 3x^3 + 2x^2 + 2x - 6$;

в) $P(x) = x^4 + 4x^3 - 6x^2 - 23x - 12$;   **г)** $P(x) = x^5 + 4x^4 + x^3 - 2x^2 + x + 1$.

142. Доказати да су полиноми $P(x) = x^n - 2$ иредуцибилни над $\mathbb{Q}$ за све природне $n \geq 1$.

143. Доказати да је пол. $P(x) = 1 + x + x^2 + \dots + x^{p-1}$ иредуцибилан над $\mathbb{Q}$ за сваки прост број p .

144. Надаји најмања три природна броја n за које је полином $P(x) = 1+x+x^2+\dots+x^{n-1}$ редуцибилиан над $\mathbb{Q}$.

145. Доказати да је полином $P(x) = x^4 + px^2 + q$, $p, q \in \mathbb{Q}$ редуцибилиан над $\mathbb{Q}$ ако је испуњен један од ова два услова: 1° $p^2 - 4q$ је квадрат рационалног броја, 2° q је квадрат рационалног броја r , $2r - p$ је квадрат рационалног броја.

146. Показати да су полиноми иредуцибилини над $\mathbb{Q}$: **a)** $P(x) = x^4 - 8x^3 + 12x^2 - 6x + 2$; **б)** $P(x) = x^5 - 12x^3 + 36x - 12$; **в)** $P(x) = x^4 - x^3 + 2x + 1$; **г)** $P(x) = x^p - px + 2p - 1$, где је p прост број.

IV   *Аналитичке особине полинома.*

147. Доказати да полином $P(x) = x^5 + x - 10$ има бар једну ирационалну нулу.

148. Решити неједначину $\frac{16x-7}{x^2+x+1} < 3x$.

149. Одредити полином P четвртог степена ако је познато да је његов други извод $P''(x) = 12x^2 + 6x + 4$ и да $P''(x)|P(x)$.

150. Доказати да полином

$$f(x) = 1 + \frac{x}{1!} + \frac{x^2}{2!} + \frac{x^4}{3!} + \dots + \frac{x^n}{n!}$$

нема вишеструких нула.

151. Ако је a вишеструка нула полинома $P(x)$, онда је a и вишеструка нула полинома $Q(x) = P(x) + (P'(x))^2$. Доказати.

152. Доказати да полином $P(x) = x^3 - 4x^2 + 7x$ нема нула у интервалу $(0, 2)$.

153. Нека је P полином степена $n > 2$. Одредити ред нуле $x = a$ полинома

$$Q(x) = \frac{1}{2}(x - a)[P'(x) + P'(a)] - P(x) + P(a).$$

154. Одредити реалан број a тако да $x = 1$ буде нула полинома $P(x) = x^{2n} - ax^{n+1} + 2(n^2 - 1)x^n - ax^{n-1} + 1$, а затим одредити ред k нуле $x = 1$.

155. Доказати да је реалан полином P дељив својим изводним полиномом, P' , ако и само ако је $P(x) = a_n(x - x_0)^n$, где су $a_n, x_0 \in \mathbb{R}$.

156. Одредити полином седмог степена P који задовољава услове $(x - 1)^4|P(x) + 1$ и $(x + 1)^4|P(x) - 1$.

157. Одредити полином четвртог степена P који задовољава услове $(x - 1)^3|P(x) - 8$ и $(x + 1)^2|P(x) + 8$.

158. Реални полином P четвртог степена има двоструку нулу $x = 1$, а полином $Q(x) = P(x) + 4$ има двоструку нулу $x = -1$. Одредити полином P ако је $Q(0) = -2$.

159. Одредити број реалних корена једначине $P(x) = 3x^4 - 4x^3 - 12x^2 + a$ у зависности од реалног параметра a .

160. Нека је $\frac{a_n}{n+1} + \frac{a_{n-1}}{n} + \dots + \frac{a_1}{2} + a_0 = 0$. Доказати да полином $P(x) = a_nx^n + \dots + a_1x + a_0$ има бар једну нулу на интервалу $[0, 1]$.

161. Ако за реалне бројеве A и B важи једнакост

$$\frac{1}{x^2 - 6x + 5} = \frac{A}{x - 1} + \frac{B}{x - 5}, \quad \text{тада је производ } AB \text{ једнак:}$$

A) $-\frac{1}{25}$; **Б)** -1 ; **II)** $-\frac{1}{64}$; **Д)** $-\frac{1}{16}$; **Е)** $-\frac{1}{36}$.

162. Разложити следећи рационалне функције на збир полинома и праве рационалне функције:

a) $R(x) = \frac{x^4}{x+4}$; **б)** $R(x) = \frac{x^3 - 7x + 6}{x^2 + x - 2}$; **в)** $R(x) = \frac{x^5 + 5x^4 + 5x^3 + 5x^2 + 5x + 1}{x^2 - 2x + 3}$.

163. Представити праве рационалне функције у облику збира парцијалних разломака:

а) $R(x) = \frac{x^2 + 1}{(x-1)(x-2)(x-3)}$; **б)** $R(x) = \frac{x}{x^2 - 4x + 3}$; **в)** $R(x) = \frac{1}{x^3 - x^2 - 32x + 60}$; **г)**

$$R(x) = \frac{x^2 + x + 1}{(x-1)^3};$$

д) $R(x) = \frac{5x^4 - 1}{x^5(x+5)}$; **б)** $R(x) = \frac{2x^4 + 3x^3 + 31x^2 + 5x + 10}{(x+3)^3(x-4)^2}$; **е)** $R(x) = \frac{x^2 + 1}{x^3 + x^2 - x - 1}$; **ж)** $R(x) = \frac{x^3 + x^2 + 2x + 7}{(x+1)^2(x^2 + 4)}$;

з) $R(x) = \frac{1}{x^3 + 1}$; **и)** $R(x) = \frac{11x^4 + 20x^3 - 45x^2 + 22x + 158}{(x-3)(x+2)^2(x^2 - 2x + 2)}$; **ј)** $R(x) = \frac{27x^4 - 26x^3 + 212x^2 - 194x - 119}{(x-1)^3(x^2 + 9)^2}$.

164. Представити дате рационалне функције у облику збира (полинома и) парцијалних разломака:

а) $R(x) = \frac{1}{(x+1)(x+4)}$; **б)** $R(x) = \frac{x}{(x+1)(x+2)(x+3)}$; **в)** $R(x) = \frac{x^5}{x^2 + x - 2}$; **г)** $R(x) = \frac{x^3 + 1}{x^3 - 5x^2 + 6x}$;

д) $R(x) = \frac{x^3 + 1}{x^3 - 5x^2 + 6x}$; **б)** $R(x) = \frac{1}{x(x+1)(x^2 + x + 1)}$; **е)** $R(x) = \frac{x^7 - x^6}{x^3 + 1}$; **ж)** $R(x) = \frac{9}{(x^3 + 1)^2}$;

з) $R(x) = \frac{1}{x^4 - 1}$; **и)** $R(x) = \frac{x^2 + 3x - 2}{(x-1)(x^2 + x + 1)^2}$; **ј)** $R(x) = \frac{6x^2 - 13x + 4}{x^3 - 3x^2 + 2x}$; **к)** $R(x) = \frac{1}{(x-1)^2(x^2 + 1)}$;

п) $R(x) = \frac{x^3 - 2}{(x^2 + 1)x}$; **б)** $R(x) = \frac{1}{x^2 + 6x + 13}$; **м)** $R(x) = \frac{1}{x^4 - 5x^3 + 6x^2}$; **н)** $R(x) = \frac{1}{x^4 + 5x^2 + 4}$.

165. Рационалну функцију $R(x) = \frac{x^3 + 1}{(x^2 + 4x + 5)(x^2 + 1)^3}$ представити као збир: **а)** парцијалних разломака;

б) разломака чији су имениоци полиноми првог степена.

166. Доказати да за дате реалне бројеве $A, a_1, a_2, \dots, a_n$ (бројеви a_i су међусобно различити) постоје реални бројеви $A_1, A_2, \dots, A_n$, такви да важи једнакост:

$$\frac{A}{(x^2 + a_1)(x^2 + a_2) \dots (x^2 + a_n)} = \frac{A_1}{x^2 + a_1} + \frac{A_2}{x^2 + a_2} + \dots + \frac{A_n}{x^2 + a_n}.$$

167. Раставити на збир парцијалних разломака следеће функције:

а) $\frac{3}{(x^2 + 4)(x^2 + 1)}$; **б)** $\frac{a^2 + b^2 + c^2}{(x^2 + a^2)(x^2 + b^2)(x^2 + c^2)}$, где су $a, b, c \in \mathbb{R}$ и a^2, b^2, c^2 међусобно различити бројеви.

168. Доказати да за сваки природан број n важи $\frac{1}{(x+1)(x+2) \dots (x+n)} = \sum_{i=1}^n \binom{n-1}{i-1} \frac{(-1)^{i-1}}{x+i}$, где је $x \in \mathbb{R} \setminus \mathbb{Z}$.

Решења задатака, упутства и резултати

I Појам полинома, основне операције са полиномима, коефицијенти полинома.

1. $f(-2) = (-2) - (-2)^3 = 6.$

2. Сви идентитети важе.

3. $Q(x) = 3x^3 + 3x.$

4. а) $P + Q = 3x^2 - 1, P - Q = 3x^2 - 2x + 3, P \cdot Q = 3x^3 - 7x^2 + 3x - 2, 3P + 2Q = 9x^2 - x - 1;$

б) $P + Q = 2x^2 - 2x, P - Q = -4x + 2, P \cdot Q = x^4 - 2x^3 - 3x^2 + 4x - 1, 2P - 3Q = -x^2 - 9x + 5;$

в) $P + Q = 2x^6 + 3x^5 - 3x^2 + 4x - 3, P - Q = 2x^6 - 3x^5 - 3x^2 - 4x + 3, P \cdot Q = 6x^{11} - x^7 - 6x^6 - 12x^3 + 9x^2, P - 2Q = 2x^6 - 6x^5 - 3x^2 - 8x + 6;$

г) $P + Q = x^4 + 2x^2 - x + 1, P - Q = -x^4 - 2x^3 - 3x - 1, P \cdot Q = -x^7 - 2x^5 - 2x^4 - 2x^3 - x^2 - 2x, -3P - 2Q = -2x^4 + x^3 - 5x^2 + 4x - 2.$

5. $-5x^3 + 11x^2 - 2x = -x \cdot (5x^2 - 11x + 2) = -x(5x - 1)(x - 2).$

6. а) $P(x) = 2x^2 - x + 5; \quad$ б) $P(x) = 2x^2 - x + 5; \quad$ в) $P(x) = 2x^2 - x + 5.$

7. $f(x) = x^2 - 5x + 3.$

8. $f(x) = -x^3 + 2x^2 - x + 5.$

9. Како полином $f(x)$ пролази кроз тачке $(x, y): (0, 1), (1, -1), (2, 5), (3, 37)$ имамо да је $f(0) = 1, f(1) = -1, f(2) = 5, f(3) = 37$. Са друге стране имамо $f(0) = d, f(1) = a + b + c + d, f(2) = 8a + 4b + 2c + d$ и $f(3) = 27a + 9b + 3c + d$, тј.

$$\begin{array}{rclclclclcl} f(0) & = & & & & & d & = & 1 \\ f(1) & = & a & + & b & + & c & + & d & = & -1 \\ f(2) & = & 8a & + & 4b & + & 2c & + & d & = & 5 \\ f(3) & = & 27a & + & 9b & + & 3c & + & d & = & 37 \end{array},$$

који када решимо добијамо решење $(a, b, c, d) = (3, -5, 0, 1)$, тј. тражени полином је $y = f(x) = 3x^3 - 5x^2 + 1$.

10. Овде је x полином по $y: x = y^4 - 3y^2 - 5y + 5.$

11. а) $P(x) = x^2 - 4x + 5; \quad$ б) $P(x) = \frac{1}{2}x^2 - \frac{1}{2}x + 3; \quad$ в) $P(x) = x^3 - x + 1;$

12. Збир коефицијената полинома $P(x) = a_nx^n + \dots + a_1x + a_0$ једнак је $P(1) = a_n \dots + a_1 + a_0$. Стога имамо:

а) $P(1) = (2 \cdot 1^2 + 1 - 4)^{2016} = (-1)^{2016} = 1; \quad$ б) $P(1) = 1^{1998} \cdot 2^{10} = 1024; \quad$ в) $P(1) = 2^{1999} + (-2)^{1999} = 0;$

г) $P(1) = (-1)^{450} \cdot (-1)^{540} = 1; \quad$ д) $P(1) = 1^{100} \cdot 0^{100} = 0.$

13. $\frac{P(1) - P(-1)}{2} = \frac{3^{1999} + 1}{2}.$

14. Ако је $P(x) = a_nx^n + \dots + a_1x + a_0, a_i \in \mathbb{Z}$, онда је разлика $P(5) - P(3)$ делима са $5 - 2 = 3$, јер је $P(5) - P(3) = a_n(5^n - 2^n) + a_{n-1}(5^{n-1} - 2^{n-1}) + \dots + a_1(5 - 2)$. Како је $P(5) - P(2) = 5$, што није деливо са 3, то добијамо да такав полином не постоји.

15. Ако би постојао, онда би разлика $P(7) - P(2) = 2016 - 7 = 2009$ била делима са $7 - 2 = 5$, што није тачно, па такав полином не постоји.

16. На основу претходних задатка добијамо да ако постоји полином са целобројним коефицијентима тада је $P(11) - P(7)$ увек деливо са 4, па не може бити прост број.

17. Слично као и у задатку 1.5 добијамо $a-b \mid P(a)-P(b) = b-c \mid P(b)-P(c) = c-a \mid P(c)-P(a) = a-b$. Из овог низа једнакости следи да је $a-b = \pm(b-c)$ и $a-b = \pm(c-a)$. Ако је $a-b = c-b$ онда је $a=c$ што даје контрадикцију са чиницом да су бројеви a, b, c различити. Ако је $a-b = a-c$ онда је $b=c$ што је опет контрадикција. Ако је $a-b = b-c$ и $a-b = c-a$ онда из прве једначине добијамо $a-c = 2(a-b)$, а из друге $a-c = b-a$ одакле је $a-b=0$, тј. $a=b$. Како смо у свим случајевима добили контрадикцију, полазна претпоставка не може да важи, па не постоји такав полином.

18. Показати математичком индукцијом или уз помоћ биномног обрасца да је $(a+\sqrt{b})^k + (a-\sqrt{b})^k$ цео број за свако природно k .

19. $P(x) \cdot (x) = [1+x^2+\dots+x^{100}-x(1+x^2+\dots+x^{98})] \cdot [1+x^2+\dots+x^{100}+x(1+x^2+\dots+x^{98})] = (1+x^2+\dots+x^{100})^2 - x^2(1+x^2+\dots+x^{98})^2$ и сад је очигледно да има само парне степене.

20. Како полином $P(-x)$ има исти коефицијент као и полином $P(x)$ уз x^{20} и $Q(-x)$ као и $Q(x)$, проблем се своди на посматрање полинома $P(-x) = (1+x^2+x^3)^{1000}$ и $Q(-x) = (1-x^2-x^3)^{1000}$. Сви чланови у $P(-x)$ су позитивни и сабирају се, док су неки чланови у $Q(-x)$ са негативним предзнаком, тако да ће се неки чланови међусобно пократити. Стога је коефицијент уз x^{20} већи у $P(-x)$ него у $Q(-x)$, тј. већи је у $P(x)$ него у $Q(x)$.

21. $1-x$.

22. $x^3 + 2x^2 + 4x + 8 + \frac{17}{x-2}$ (или количник је $x^3 + 2x^2 + 4x + 8$, а остатак 17).

23. $\frac{5-2x}{x^2-5x+6} = \frac{5-2x}{(x-2) \cdot (x-3)}.$
 $\frac{-x^2}{x^3-2x^2+x-2} = \frac{-x^2}{(x-2) \cdot (x^2+1)}.$

24. $\frac{6x^2-3x}{x^2+2x+4} = \frac{3x(2x-1)}{x^2+2x+4}.$

26. $\text{Д)} \frac{x^2-x+1}{x^2+x+1}.$

27. $3x^2+1$.

28. a) Ако x^2 пребацим на другу страну, добијамо полином другог степена, који је нула–полином јер узима вредност 0 за три различите вредности: $x = a, x = b, x = c$. **б)** Пребацим 1 на другу страну и добијамо полином P трећег степена за који је $P(a) = P(b) = P(c) = P(d) = 0$, те је нула–полином.

29. Ако тражимо коефицијенте полинома P добићемо хомоген систем од $n+1$ једначина са $n+1$ непознатих, чија је детерминанта система различита од нуле јер је то Вандермондова детерминанта за $n+1$ различитих вредности. Стога систем има јединствено решење. То је тривијално решење, па је полином P нула–полином.

30. Посматра се нови полином $P-Q$ и примени се резултат претходног задатка.

31. $a = 3, \quad b = 1, \quad P(x) = x^2 + x + 1$.

32. Нека је $P(x) = ax^4 + bx^3 + cx^2 + dx + e$. Из услова $P(1) = P(-1)$ и $P(2) = P(-2)$ добијамо систем $b+d=0, 8b+2d=0$, чије је решење $b=d=0$. Значи $P(x) = ax^4 + cx^2 + e$. Одатле директно следи $P(x) = P(-x) (\forall x \in \mathbb{R})$.

33. Из $P(x) = P(-x)$ након изједначавања коефицијената и решавања хомогеног система, добија се $P(x) = ax^4 - 2ax^3 + bx^2 + (a-b)x + c, \quad a, b, c \in \mathbb{R}, a \neq 0$.

34. Када би постојао $Q(x)$ би био полином другог степена $Q(x) = ax^2 + bx + c$. Одредимо композицију $(Q \circ Q)(x) = a(ax^2+bx+c)^2 + b(ax^2+bx+c) + c = a^3x^4 + 2a^2bx^3 + (2a^2c + ab^2 + ab)x^2 + (2abc + b^2)x + (ac^2 + bc + c)$. Изједначавањем коефицијената добијамо $a=1, b=\frac{1}{2}, c=\frac{1}{8}$ из коефицијената најстарија три члана, али то се не слаже са наредним једначинама $2abc + b^2 = 1, ac^2 + bc + c = 1$, па не постоји такав полином Q .

35. $Q(x) = ax + 3a - 3, \quad a \in \mathbb{R}$.

36. Добије се систем који нема решења (као у задатку 1.19).

37. a) Ако је $\deg P = n, \deg Q = m$ тада мора да важи $n+m = nm, n, m \in \mathbb{N}_0$. Тривијално решење

$n = m = 0$ даје $P = 1, Q = c, c \in \mathbb{R}$.

Имамо и нетривијално решење ове једначине $n = m = 2$. Тада су $P(x) = ax^2 + bx + c$ и $Q(x) = dx^2 + ex + f$. Из услова $P \cdot Q = P \circ Q$, када изједначимо коефицијенте, добијамо систем: $ad^2 = ad$, $2ade = ae + bd$, $ae^2 + 2df + bd = af + be + cd$, $2aef + be = bf + ce$, $af^2 + bf + c = cf$. Његово решење је $d = 1, b = ae, f = -e, c = 0$, тј. тражени полиноми су $P = x^2 + aex, Q = x^2 + ex - e, a, e \in \mathbb{R}, a \neq 0$.

Поред ових решења имамо и решење $P = 0, Q$ је произвољан полином.

6) Из а) добијамо да су решења $P = Q = x^2, P = Q = 1$ и $P = Q = 0$.

II Деливост полинома, Хорнерова шема, Еуклидов алгоритам, Безуов став.

38. Количник је $Q(x) = x^2 + 3x + 8$, а остатак је $R(x) = 19$. Овај резултат можемо добити обичним дељењем полинома или применом Хорнерове шеме.

39. Из једнакости $P(x) = (x+1)Q_1(x) + 3$ и $P(x) = (x-2)Q_2(x) - 3$ уврштањем $x = -1$ тј. $x = 2$ добијамо систем $-2 + a + b = 3, 4 - 2a + b = -3$, чија су решења $a = 4, b = 1$.

40. Остатак је $R(x) = -2x + 6$.

41. Остатак је $R(x) = \frac{x-b}{a-b}r_a + \frac{x-a}{b-a}r_b$.

42. По Безуовом ставу имамо да из $P(1) = 1^n + 1^n - 2 = 0$ следи да $x - 1$ дели $P(x)$. Како је $P(0) = (-1)^n + 1^n - 2 = \begin{cases} 0 & \text{за } n \text{ парно} \\ -2 & \text{за } n \text{ непарно} \end{cases}$ то је за n парно $P(x)$ делив са x , а за n непарно није. Стога је и $P(x)$ делив полиномом $Q(x)$ ако и само ако је n паран број.

43. За свако n .

44. $a = -1, b = 2$.

45. $P(x) = x^2 \cdot (\textcolor{red}{x} - 4) + \textcolor{teal}{ax} + b$

Количник је $\textcolor{red}{x} - 4$, а остатак је $\textcolor{teal}{ax} + b$.

Безуов став:

$$x - \textcolor{red}{2} \mid P(x) \Rightarrow P(\textcolor{red}{2}) = 0 = -8 + 2a + b$$

$$x - \textcolor{blue}{5} \mid P(x) \Rightarrow P(\textcolor{blue}{5}) = 0 = 25 + 5a + b$$

Решавањем система $2a + b = 8 \quad 5a + b = -25$ добијамо $a = -11$ и $b = 30$.

Тражени остатак је $\textcolor{teal}{-11x} + 30$.

46. Остатак је $R(x) = -4x + 15$.

47. Остатак је $r = -1$.

48. $a = -6, b = 11, c = -6$.

49. а) На основу Безуовог става имамо да је остатак једнак $P(-1) = 2^{100} - 2^{99} + \dots - 2 + 1 = \frac{2^{101} + 1}{3}$.

б) Остатак при дељењу полиномом $Q = 2x - 1$ је исти као и остатак при дељењу полиномом $Q' = x - \frac{1}{2}$ (само је количник у овом случају два пута већи). Стога је тражени остатак једнак $P(\frac{1}{2}) = 1 + 1 + \dots + 1 = 101$. в) Слично као под а) и б) остаци при дељењу полинома P са $x - 1$ и $x + \frac{1}{2}$ једнаки су $P(1) = 2^{100} + 2^{99} + \dots + 2 + 1 = 2^{101} - 1$ и $P(-\frac{1}{2}) = 1 - 1 + \dots - 1 + 1 = 1$, респективно. Сада искористимо резултат задатка 2.5 и остатак је $R(x) = \frac{2^{102} - 4}{3}x + \frac{2^{101} + 1}{3}$.

50. $P_n(x) = (x-1)(x-2) \cdot T(x) + R(x)$.

Како је полином којим делимо, $Q(x)$, степена 2, па је остатак $R(x)$ степена < 2 , тј. $R(x) = Ax + B$

На основу Безуовог става имамо:

2 је остатак при дељењу са $x - 1 \Rightarrow P(\textcolor{red}{1}) = \textcolor{violet}{2} = A \cdot \textcolor{red}{1} + B$;

1 је остатак при дељењу са $x - 2 \Rightarrow P(2) = 1 = A \cdot 2 + B$.

Решавањем система $A + B = 2$ $2A + B = 1$ добијамо $A = -1$ и $B = 3$.

Тражени остатак је $R(x) = -x + 3$.

51. Д) 17.

I начин: Ако се полином $P(x)$ подели са $Q(x) = x^2 - 4x + 4$ добија се да је

$$P(x) = Q(x) \cdot (x^3 + x^2 + ax + (4a - 3)) + (12a - 12)x + (b + 12 - 16a).$$

Остатак мора бити 0, тј. $12a - 12 = 0$ и $b + 12 - 16a = 0 \Rightarrow a = 1$, $b = 4 \Rightarrow a^2 + b^2 = 17$.

II начин: Два пута применимо Хорнерову шему са $a = 2$.

III начин: $P(2) = -12 + 8a + b = 0$, $P'(x) = 5x^4 - 12x^3 + 3ax^2 + 2x \Rightarrow P'(2) = 12a - 12 = 0$.

52. $P(x) = (x+1)(x^2+1)Q(x) + ax^2 + bx + c$. Одмах имамо да је остатак при дељењу полинома $P(x)$ са $x+1$ једнак $P(-1) = 4 = a - b + c$. Груписањем добијамо $P(x) = (x^2+1)[(x+1)Q(x)+a] + bx+c-a$, па је $2x+3 = bx+c-a$ остатак при дељењу полинома $P(x)$ са x^2+1 . Из ове две једначине се добија решење $a = \frac{3}{2}$, $b = 2$, $c = \frac{9}{2}$, тј. тражени остатак је $R(x) = \frac{3}{2}x^2 + 2x + \frac{9}{2}$.

53. $R(x) = -2x^3 + 2x^2 + x + 5$.

54. Ставимо смену $x^2 = y$. Имамо да је $P'(x) = y^{2n-1} - y^{2n-2} + \dots + y - 1$ и $Q'(y) = y^2 - 1 = (y-1)(y+1)$. Из $P'(-1) = -2n \neq 0$ следи да $Q'(y)$ не дели $P'(y)$, тј. $P(y)$ није дељив са $Q(y)$.

55. Из дељивости полинома $P(x)$ са $x-1$ добијамо да је $P(1) = 0$. Како је $P(-x) = P(x)$ добијамо $P(-1) = 0$, па је $P(x)$ дељив и са $x+1$, тј. дељив је са $(x-1)(x+1) = x^2 - 1$.

56. Из поставке задатка имамо да је збир коефицијената на парним местима једнак збиру коефицијената на непарним местима, а одатле се добија $P(-1) = 0$ и $P(1) = 2$. Сада се из израза $P(x) = (x^2 - 1)Q(x) + R(x)$, где је $R(x) = ax + b$ или директном применом резултата задатка 2.5 добија $R(x) = x + 1$.

57. Могуће је у сва три случаја:

$$P_1(x) = x + 5, P_2(x) = x - 3, Q(x) = x + 1 \text{ тада } Q|P_1 + P_2.$$

$$P_1(x) = x - 1, P_2(x) = x + 2, Q(x) = x^2 + x - 2 \text{ тада } Q|P_1 + P_2.$$

$$P_1(x) = x + 1, P_2(x) = x - 2, Q(x) = x - 1 \text{ тада } Q|P_1(P_2).$$

58. Уведимо помоћни полином $Q(x) = P(x) - p$. Како је $Q(1) = Q(2) = Q(3) = Q(4) = 0$, то је могуће Q представити у облику $Q(x) = (x-1)(x-2)(x-3)(x-4)T(x)$. Ако би било $P(a) = 2p \Rightarrow Q(a) = p$, тј. имали бисмо да број p деле сва четири броја $a-1, a-2, a-3$ и $a-4$ што је немогуће јер су $\{-p, -1, 1, p\}$ једини делиоци простог броја p .

59. Задатак има два решења: $a = -7, b = -1$ и $a = -12, b = -2$.

60. Ставивши $(x^3+x+a)(x^3+kx^2+lx+m) = x^6+x^3+a$, добијамо контрадикторан систем једначина.

61. а) Овај задатак ћемо решити на 3 начина: решавањем система, вишеструком применом Хорнерове шеме и коришћењем Тејлорове формуле.

I начин: $P(x) = x^3 - 3x^2 + 4x + 1 = a(x-1)^3 + b(x-1)^2 + c(x-1) + d$, односно кад степенујемо и групишемо добијамо

$$P(x) = x^3 - 3x^2 + 4x + 1 = ax^3 + (b-3a)x^2 + (c-2b+3a)x + (d-c+b-a).$$

Изједначавањем одговарајућих коефицијената добијамо систем

$$\begin{aligned} a &= 1 \\ b - 3a &= -3 \\ c - 2b + 3a &= 4 \\ d - c + b - a &= 1, \end{aligned}$$

чија су решења $a = 1$, $b = 0$, $c = 1$ и $d = 3$. Тражени развој по потенцијама од $x-1$ је $P(x) = (x-1)^3 + (x-1) + 3$.

II начин: Вишеструко ћемо делити полином $P(x)$ са $x - 1$ Хорнеровом шемом:

	1	-3	4	1	
1	1	-2	2	3	
1	1	-1	1		
1	1	0			
1	1				

Тиме смо добили да је $P(x) = x^3 - 3x^2 + 4x + 1 = (x - 1) \cdot (x^2 - 2x + 2) + 3 = (x - 1) \cdot ((x - 1) \cdot (x - 1) + 1) + 3 = (x - 1)^3 + (x - 1) + 3$.

Видимо да коефицијенте развоја 1,0,1,3 добијамо када прочитамо обрнутим редоследом остатке у вишеструкој Хорнеровој шеми.

III начин: Полином $P(x)$ степена n је једнак свом Тейлоровом полиному T_n степена n . Развимо функцију $P(x)$ у Тейлоров полином у околини тачке 1.

$P(x) = x^3 - 3x^2 + 4x + 1$, $P'(x) = 3x^2 - 6x + 4$, $P''(x) = 6x - 6$, $P'''(x) = 6$. $P(1) = 3$, $P'(1) = 1$, $P''(1) = 0$, $P'''(1) = 6$. $P(x) = T_3(x) = 3 + \frac{1}{1!}(x - 1) + \frac{0}{2!}(x - 1)^2 + \frac{6}{3!}(x - 1)^3 = 3 + (x - 1) + (x - 1)^3$.

б) Развимо функцију $P(x)$ у Тейлоров полином у околини тачке -2 . -2 узимамо јер је $x + 2 = x - (-2)$.

$P(x) = T_3(x) = -21 + 23(x + 2) - 8(x + 2)^2 + (x + 2)^3$.

в) I начин: Вишеструко ћемо делити полином $P(x)$ са $x - 2$ Хорнеровом шемом. Обратите пажњу да коефицијенти полинома $P(x) = x^4 - x^3 + x^2 - 1$ у првом реду Хорнерове шеме нису $1 \quad -1 \quad 1 \quad -1$ јер би то одговарало полиному трећег степена $x^3 - x^2 + x - 1$, него су $1 \quad -1 \quad 1 \quad 0 \quad -1$, јер полином $P(x)$ можемо записати као $P(x) = x^4 - x^3 + x^2 + 0 \cdot x - 1$. Стога имамо:

	1	-1	1	0	-1	
2	1	1	3	6	11	
2	1	3	9	24		
2	1	5	19			
2	1	7				
2	1					

Тиме смо добили да је $P(x) = (x - 2)^4 + 7(x - 2)^3 + 19(x - 2)^2 + 24(x - 2) + 11$.

Коефицијенте развоја 1,7,19,24,11 добијамо када читамо уназад остатке у вишеструкој Хорнеровој шеми.

II начин: Развимо $P(x)$ у Тейлоров полином у околини тачке 2. $P(x) = x^4 - x^3 + x^2 - 1$, $P'(x) = 4x^3 - 3x^2 + 2x$, $P''(x) = 12x^2 - 6x + 2$, $P'''(x) = 24x - 6$, $P^{iv}(x) = 24$. $P(2) = 11$, $P'(2) = 24$, $P''(2) = 38$, $P'''(2) = 42$, $P^{iv}(2) = 24$. $P(x) = T_4(x) = 11 + 24(x - 2) + 19(x - 2)^2 + 7(x - 2)^3 + (x - 2)^4$.

р) $P(x) = T_4(x) = 52 + 89(x - 3) + 51(x - 3)^2 + 12(x - 3)^3 + (x - 3)^4$.

д) $P(x) = T_4(x) = -7(x - 2) - (x - 2)^2 + 3(x - 2)^3 + (x - 2)^4$.

б) $P(x) = T_5(x) = (x + 1)^2 + 2(x + 1)^3 - 3(x + 1)^4 + (x + 1)^5$.

62. а) $P(x) = (x - 1)^3 + (x - 1) + 3$; **б)** $P(x) = (x + 2)^4 - 5(x + 2)^3 + 2(x + 2)^2 + 26(x + 2) - 41$; **в)** $P(x) = 2(x - 3)^5 + 30(x - 3)^4 + 177(x - 3)^3 + 519(x - 3)^2 + 757(x - 3) + 431$.

63. а) 209; **б)** 200; **в)** 2166.

64.

65. а) $\text{NZD}(P, Q) = 1$, $S(x) = x$, $T(x) = -3x^2 - x + 1$;

б) $\text{NZD}(P, Q) = x + 2$, $S(x) = \frac{1}{8}(x - 3)$, $T(x) = \frac{1}{8}(-x^2 + 3x + 1)$;

в) $\text{NZD}(P, Q) = x^2 - x + 2$, $S(x) = -\frac{1}{2}x$, $T(x) = -\frac{1}{2}(x^2 - 2x + 1)$.

66. $x^2 - 2x + 1$.

67.

68. Јесте за свако p .

69. Ако је $a = -b$, онда је $P_{2n+1} = 0$. Нека је зато $a + b \neq 0$. За $n = 1$ добија се да је $P_3(x) = [x^2 + (a+b)x + ab] \cdot 3(a+b) = 3(a+b)(x+a)(x+b)$. Дакле нуле полинома P_3 су $x_1 = -a$ и $x_2 = -b$. Како је $P_{2n+1}(-a) = b^{2n+1} + a^{2n+1} - a^{2n+1} - b^{2n+1} = 0$ и $P_{2n+1}(-b) = a^{2n+1} + b^{2n+1} - a^{2n+1} - b^{2n+1} = 0$, видимо да су $x_1 = -a$ и $x_2 = -b$ нуле и полинома P_{2n+1} , па $P_3(x)|P_{2n+1} = 0$, што је и требало доказати.

За $n = 2$ добија се полином $P_5(x) = 5(a+b)[x^4 + 2(a+b)x^3 + 2(a+b)^2x^2 + (a+b)^3x + ab(a^2 + ab + b^2)]$. $P_5 : P_3 = \frac{5}{3}[(x^2 + (a+b)x + (a^2 + ab + b^2))]$. Нуле овог количника су x_3 и x_4 што са претходно нађеним нулама даје скуп решења једначине $P_5 = 0$:

$$x_1 = -a, x_2 = -b, x_{3,4} = -\frac{a+b}{2} \pm i \cdot \sqrt{\frac{3}{4}(a^2 + b^2) + \frac{ab}{2}}.$$

III   Нуле полинома (целобројне, рационалне и комплексне), Виетова правила; иредуцибилни полиноми.

70. а) Једначину можемо записати као $x^3 - 1 = (x - 1) \cdot (x^2 + x + 1)$, те она има решења: $x_1 = 1$, $x_{2,3} = \frac{-1 \pm i\sqrt{3}}{2}$.

б) Једначину можемо записати као $x^3 + 8 = (x + 2) \cdot (x^2 + 2x + 4)$, те она има решења: $x_1 = -2$, $x_{2,3} = 1 \pm i\sqrt{3}$.

71. а) $k = 2$;   **б)** $k = 3$;   **в)** $k = 2$;

72. $P(x) = a(x+1)(x-2)(x+2)^2 = ax^4 + 3ax^3 - 2ax^2 - 12ax - 8a$, $a \in \mathbb{R}, a \neq 0$.

73. $P(x) = x^4 + 10x^3 + 36x^2 + 56x + 32$.

74. Заједничке нуле полинома P и Q су решења једначине $\text{НЗД}(P, Q) = 0$.

а) $x_{1,2} = \pm i$;   **б)** $x_1 = -1, x_2 = -2$.

75. Број $x = a$ је нула реда kl полинома $P \cdot Q$ и нула реда k полинома $P + Q$.

76. $P(x) = x^2(x^2 - x) - x(x^2 - x) + 2(x^2 - x) + 2$. Како је $\alpha^2 - \alpha = 3$, имамо $P(\alpha) = \alpha^2 \cdot 3 - \alpha \cdot 3 + 2 \cdot 3 + 2 = 3(\alpha^2 - \alpha) + 8 = 3 \cdot 3 + 8 = 17$.

77. $R(x) = 2x^2 - 6x + 4$.

78. Напишимо полином P у облику $P(x) = x^n - 1 - ax(x^{n-2} - 1) = (x-1)[x^{n-1} + \dots + x + 1 - ax(x^{n-3} + \dots + x + 1)]$. Да би полином у угластој загради био дељив са $x - 1$, потребно је и довољно (по Безуовом ставу) да буде $n - a(n-2) = 0$. Дакле $P(x)$ је дељив са $(x-1)^2$ за произвољно $n > 2$ и $a = \frac{n-2}{n}$.

79. $a = -7, b = -60$. Корени полинома P су $x_1 = 3, x_2 = -4, x_3 = -5$.

80. Из једнакости $(x-2)(x-\alpha)(x-\alpha+2) = x^3 + ax^2 + 4x + b$ се добија систем $a = -2\alpha, 4 = \alpha^2 + 2\alpha - 4, b = -2\alpha^2 + 4\alpha$. Овај систем има два решења у скупу $\mathbb{Z}$: $\alpha_1 = 2, a_1 = -4, b_1 = 0$ и $\alpha_2 = -4, a_2 = 8, b_2 = -48$, а одговарајући корени једначине су $x_1 = 0, x_2 = 2, x_3 = 2$ и $x_1 = -6, x_2 = -4, x_3 = 2$.

81. Има два решења: $a_1 = -9, b_1 = -24$ и $a_2 = 9, b_2 = 24$, а одговарајуће нуле полинома су $x_1 = 2, x_2 = 3, x_3 = 4$ и $x_1 = -4, x_2 = -3, x_3 = -2$.

82. Д) 8.

83. А) 1.

84. Б) -6.

85. Из Виетових формулa одмах можемо добити $x_1x_2x_3x_4 = -6$.

Да су се у задатку тражиле и нуле полинома, онда би на основу тврђења за комплексне нуле полинома са реалним коефицијентима добили да $x_1 = 1 + i \Rightarrow x_2 = 1 - i$ нула овог полинома. По Безуовом ставу имамо да $(x - x_1) | P(x)$ и $(x - x_2) | P(x)$, па и $(x - x_1) \cdot (x - x_2) | P(x)$. Како је

$$(x - x_1) \cdot (x - x_2) = (x - (1 + i)) \cdot (x - (1 - i)) = (x - 1)^2 - i^2 = x^2 - 2x + 2,$$

остаје да са овим полиномом поделимо $P(x)$. Као количник се добија $x^2 + 2x - 3$ и одатле добијамо преостале 2 нуле: $x_3 = 1$ и $x_4 = -3$.

86. Одредити производ свих решења једначине $x^4 - 5x^2 + 10x - 6 = 0$, ако је познато да је $1 + i$ једно њено решење.

87. II) $x^3 - 2x^2 + x - 1 = 0$.

88. Ако је q непаран, непарни су му и сви делиоци, па би и решење, означимо га са x_0 морало бити непарно. А како је то корен једначине морало би да важи $x_0^3 + 3x_0 + q = 0$, што је немогуће јер сума три непарна броја не може бити једнака нули.

89. Ако међу коренима полинома P имамо два супротна броја λ и $-\lambda$ и преостали корен нек је μ , тада се p може представити у облику $P(x) = (x - \lambda)(x + \lambda)(x - \mu)$. Кад изједначимо коефицијенте добија се $a = -\mu, b = -\lambda^2, c = \lambda^2\mu$, а одатле се директно добија да је $ab = c$.

Ако је $ab = c$, тада имамо да је $P(x) = (x^2 + b)(x + a)$, а како су ррешења једначине $x^2 + b = 0$ супротни бројеви, то добијамо да међу коренима P постоје два супротна броја.

90. Нека је $x_1 \in \mathbb{Z}$ решење. Из Безуовог става имамо $f(x) = (x - x_1)q(x)$. Тада из услова да је $f(0) = -x_1q(0)$ непаран добијамо да је x_1 непаран. Из услова да је $f(1) = (1 - x_1)q(1)$ непаран добијамо да је $1 - x_1$ непаран, што је немогуће, па f нема целобројних корена.

91. Слично као претходни пример. Нека је $x_1 \in \mathbb{Z}$ решење. Тада је $f(x) = (x - x_1)q(x)$. Кад ту заменимо редом $x = 1, 2, 3$ и измножимо те једнакости добија се $f(1) \cdot f(2) \cdot f(3) = (1 - x_1)(2 - x_1)(3 - x_1)q(1)q(2)q(3)$, а та једнакост није могућа јер је тачно један од бројева $1 - x_1, 2 - x_1, 3 - x_1$ који јављају на левој страни једнакости дељив са 3, производ $f(1) \cdot f(2) \cdot f(3)$ са десне стране није дељив са 3 из услова задатка. Контрадикција.

92. Нека је $x_1 \in \mathbb{Z}$ нула полинома $P(x) = a_nx^n + \dots + a_1x + a_0$. Прикажимо је у облику $x_1 = nk + r, k \in \mathbb{Z}, 0 \leq r \leq n - 1$. Тада је $P(r) = P(r) - 0 = P(r) - P(x_1) = (a_nr^n + \dots + a_1r + a_0) - [a_n(nk + r)^n + \dots + a_1(nk + r) + a_0]$. Одузимањем a_0 се укида, поништавају се чланови облика $a_i r^i$, а од преосталих сваки садржи n као фактор, па можемо писати $P(r) = nc$, где је c неки цео број различит од нуле (јер је из поставке задатка $P(x) \neq 0$, за $x = 0, 1, \dots, n - 1$). Али тада одбијамо контрадикцију са другом полазном предпоставком: $|P(x)| < n$, за $x = 0, 1, \dots, n - 1$.

93. Користити биномни образац и услове задатка.

94. Нека је α нула полинома $P(x) = a_nx^n + a_{n-1}x^{n-1} + \dots + a_1x + a_0$ са целобројним коефицијентима. Тада је $\sqrt[n]{\alpha}$ нула полинома $Q(x) = a_nx^{mn} + a_{n-1}x^{m(n-1)} + \dots + a_1x^m + a_0$.

95. Из $P(x_1) = x^4 \cdot P(\frac{1}{x_1})$ директно следи да је $x_1 \neq 0$ корен једначине да је тада и $\frac{1}{x_1}$ корен те једначине.

96. $a = -2, b = -24$.

97. Треба проверити јесу ли $x = \pm 1$ или $x = \pm \frac{1}{p}$ корени полинома P . За $x = 1$ имамо $P(1) = 2 \neq 0$. За $x = -1$ имамо $P(-1) = -2p + 2 < 0$. Да би $x = \frac{1}{p}$ био корен треба $P(\frac{1}{p}) = 0$, тј. $\frac{1}{p^4} - \frac{p-1}{p^2} + 1 = 0$, односно, $p^4 - p^3 + p^2 + 1 = 0$, а ова једначина нема целобројних корена (једини кандидати ± 1 се лако одбаце). Аналогно се показује и да $x = -\frac{1}{p}$ није корен.

Од кандидата за корен одмах ћемо одбацити пола: $x = 1, 2, \frac{1}{p}, \frac{2}{p}$ јер је за њих $f(x) = px^3 + x + 2 > 0$. Даљи поступак је потпуно исти као у претходном задатку и на крају се добије да ни за један прост број p дата једначина нема рационални корен (1 није прост број!).

98. $x_1 = \frac{1}{2}, x_2 = \frac{2}{3}, x_3 = 1$.

99. $P(x) = (x - 1)(x - 2)(x - 4)$.

100. Како је полином моничан, то је његов најстарији коефицијент $a_n = 1$. Стога ако би имао рационалних нула оне би биле целобројне, а како је у поставци дато да P нема целобројних нула, то добијамо да су све реалне нуле тог полинома ирационални бројеви.

101. Нека је $x_1 = \sqrt[n]{p}$. То је решење једначине $x^n - p = 0$. Рационални кандидати за корен ове једначине су: ± 1 и $\pm p$. Али како је $P(1) = 1 - p < 0$, $P(-1) = \pm 1 - p < 0$, $P(p) = p^n - p > 0$ и $P(-p) = (-p)^n - p = \begin{cases} p^n - p > 0 & \text{за } n \text{ парно} \\ -p^n - p < 0 & \text{за } n \text{ непарно} \end{cases}$ то добијамо да је $x_1 = \sqrt[n]{p}$ ирационалан број.

102. Исти доказ као у претходним задацима.

103. Уведимо помоћни полином $Q(x) = P(x) - 1$. Како су му нуле $x = a, x = b$ и $x = c$ он се може представити у облику $Q(x) = (x - a)(x - b)(x - c)R(x)$. Тада је $P(x) = (x - a)(x - b)(x - c)R(x) + 1$. Ако би P имао целобројну нулу $x = d$ тада би важило $0 = P(d) = (d - a)(d - b)(d - c)R(d) + 1$. Али у том случају добијамо да постоје 3 различита броја $d - a, d - b$ и $d - c$ који деле -1 што је контрадикција.

104. а) Нуле полинома $Q_1(x)$ су $x_1 - a, x_2 - a, \dots, x_n - a$. **б)** Нуле полинома $Q_2(x)$ су $x_1, x_2, \dots, x_n$.
в) Нуле полинома $Q_3(x)$ су $\frac{1}{x_1}, \frac{1}{x_2}, \dots, \frac{1}{x_n}$. **г)** Нуле полинома $Q_4(x)$ су $bx_1, bx_2, \dots, bx_n$.

105. Нека је $P(a) = P(b) = P(c) = 2$ за различите бројеве a, b, c . Претпоставимо да је $P(d) = 3$, тада је $-1 = P(a) - P(d) = (a - d) \cdot m$, $m \in \mathbb{Z}$ (види задатак 1.5). Одатле следи да је $a - d = \pm 1$. Аналогно се добијају $b - d = \pm 1$ и $c - d = \pm 1$. Одатле се добија да су бар два од бројева a, b, c једнака што је у контрадикцији са претпоставком задатка.

106. Претпоставимо да постоје R, S такви да је $P(x) = R(x) \cdot S(x)$. Из $P(a_i) = -1 = R(a_i) \cdot S(a_i)$ добијамо $R(a_i) = -S(a_i)$, тј. $R(a_i) + S(a_i) = 0$, па полином $R(x) + S(x)$ има n нула (a_i), а степен му је мањи од n па по задатку 1.12 добијамо да је $R(x) + S(x) = 0$. Тј. добили смо да је $P(x) = -R(x)^2$, али то је немогуће јер смо добили да је $P(x) \leq 0 \quad \forall x$, а треба $P(x) \rightarrow \infty$ кад $x \rightarrow \infty$.

107.

108.

109. Ако у дату једначину уврстимо $x = 0$ добијамо $P(0) = 0$. Ако уврстимо $x = 3$ добијамо $P(2) = 0$. Ако уврстимо $x = 1$ добијамо $P(1) = -\frac{1}{2}P(0) = 0$. $P(3)$ није једнозначно одређен, а од његовог избора зависе $P(4), P(5), \dots$ На основу Безуовог става имамо да је $P(x) = x(x-1)(x-2)Q(x)$. Када ово уврстимо у услов задатка добијамо $x(x-1)(x-2)(x-3)Q(x-1) = (x-3)x(x-1)(x-2)Q(x)$, тј. $Q(x-1) = Q(x)$. На основу задатка 1.13 добијамо да је $Q(x) = c$. Стога су сва решења полазне једначине полиноми $P(x) = cx(x-1)(x-2)$, $c \in \mathbb{R}$.

110. Ако у дату једначину уврстимо $x = 1$ добијамо $P(0) = 0$. Ако уврстимо $x = 2$ добијамо $P(1) = -\frac{1}{2}P(1) = 0$. Ако у дату једначину уврстимо $x = 3$ добијамо $P(3) = 0$. Ако уврстимо $x = 4$ добијамо $P(4) = \frac{1}{3}P(3) = 0 \dots$ Како је $P(n) = \frac{n-3}{n-1}P(n-1)$ за $n \geq 4$ то нам $P(3) = 0 \Rightarrow P(4) = 0 \Rightarrow P(5) = 0 \Rightarrow \dots$ Математичком индукцијом можемо показати да је $P(n) = 0$, $n \in \mathbb{N}$. На основу задатка 1.13 добијамо да је $P(x) = 0$ и то је једино решење.

111. Полином нема реалних нула (ако би имао имао би бесконачно много реалних нула јер $P(x) = 0$ повлачи $P(x^2 + x + 1) = 0$). Овај полином је или константа или има комплексних нула. Ако је константа $P(x) = c$, онда је $c^2 = c$, тј. имамо решења $P(x) = 0, \quad P(x) = 1$. Ако има комплексан корен $a + bi$ онда су му корени и $a - bi$ (због особина комплексних корена) и $-a - bi$ и $-a + bi$ (ове два због парности функције: функција је парна јер је $P(x) \cdot P(x+1) = P(x^2 + x + 1) = P(-x) \cdot P(-x-1)$ за бесконачно много вредности). Нека је $a \geq 0, b > 0$ (ако није заменимо корен са неким од преостала три корена). Кад заменимо корен $a + bi$ у $x^2 + x + 1$ и израчунамо квадрат модула тог комплексног броја он је једнак $(b^4 - 2b^2 + 1) + (a^2 + b^2) + (a^4 + 2a^3 + 2a^2 + 2a + 2a^2b^2 + 2ab^2) \geq (a^2 + b^2)$. Како у горњој неједнакости треба да важи једнакост (да не бисмо имали бесконачно комплексних корена) то мора да буде испуњено $b^2 = 1 \quad a = 0$. Добили смо да су једине нуле $\pm i$ па је у овом случају решење $P(x) = (x^2 + 1)^n$.

112. Сви корени су негативни јер $x \geq 0 \Rightarrow P(x) > 0$. Означимо те корене са $x_1, x_2, \dots, x_n$. Нека је $y_k = -x_k > 0$, $k = 1, \dots, n$. Тада је $P(x) = (x+y_1)(x+y_2)\dots(x+y_n)$. Ако применимо неједнакост аритметичке и геометријске средине добијамо $2 + y_k = 1 + 1 + y_k \geq 3\sqrt[3]{y_k}$, па је $P(2) \geq 3^n\sqrt[3]{y_1y_2\dots y_n}$. Из Виетових формулa имамо да је $\prod x_i = (-1)^n \Rightarrow \prod y_i = 1$, јер су $y_k > 0$. Кад то уврстимо у претходну неједнакост добијамо $P(2) \geq 3^n$.

113. Фиксирамо $x = a$. Тада решавамо диференцну једначину $P_{k+2}(a) = 2a \cdot P_{k+1}(a) - P_k(a)$, $P_0(a) = 1$, $P_1(a) = a$. Њено решење је $P_k(a) = \frac{1}{2}(a + \sqrt{a^2 - 1})^k + \frac{1}{2}(a - \sqrt{a^2 - 1})^k$. За $a \geq 1$ $P_k(a) > 0$. За $a \leq -1$ и k парно $P_k(a) > 0$. За $a \leq -1$ $P_k(a) < 0$. Стога добијамо да су све реалне нуле $|a| < 1$.

114. Посматрати помоћни полином $Q(x) = P(x) - n$. Нуле су му различити бројеви $x_1, x_2, \dots, x_n \in \mathbb{Z}$. Тада је $Q(x) = A(x-x_1)(x-x_2)\dots(x-x_n)$. Слободан члан полинома Q је $Q(0) = -n$, па из Виетових формулa добијамо $x_1x_2\dots x_n = (-1)^n \frac{(-n)}{A}$, тј. $n = (-1)^{n+1}x_1x_2\dots x_n = |(-1)^{n+1}x_1x_2\dots x_n| \geq 2^{n-2}$ (јер су највише два корена x_k мања од 2 по апсолутној вредности). $n \geq 2^{n-2} \Rightarrow n \leq 4$. За $n = 1$ имамо да је $Q(x) = x - 1$ или $Q(x) = -x + 1$, тј. решења која одговарају су $x_1 = 1$ и $A = 1$, односно $x_1 = -1$ и $A = -1$. За $n = 2$ имамо да је $Q(x) = x^2 + x - 2$ или $Q(x) = x^2 - x - 2$ или $Q(x) = -x^2 + 3x - 2$ или $Q(x) = -x^2 - 3x - 2$ — решења која одговарају $x_1 = 1, x_2 = -2$ и $A = 1$, тј. $x_1 = -1, x_2 = 2$ и $A = 1$, тј. $x_1 = 1, x_2 = 2$ и $A = -1$, тј. $x_1 = -1, x_2 = -2$ и $A = -1$. За $n = 3$ имамо да је $Q(x) = x^3 + 3x^2 - x - 3$ или $Q(x) = -x^3 + 3x^2 + x - 3$ — решења која одговарају $x_1 = 1, x_2 = -1, x_3 = -3$ и $A = 1$, тј. $x_1 = 1, x_2 = -1, x_3 = 3$ и $A = -1$. За $n = 4$ имамо да је $Q(x) = -x^4 + 5x - 4$ — решење које одговара $x_1 = 1, x_2 = -1, x_3 = 2, x_4 = -2$ и $A = 1$.

Решења су:
$$P(x) \in \{\pm x, x^2 \pm x, -x^2 \pm 3x, \pm x^3 + 3x^2 \mp x, -x^4 + 5x^2\} .$$

115. $P_7(x) = Q(x) \cdot R(x)$ и нека је $1 < \deg R < 4 \leq \deg Q$. $R(x_i) = \pm 1$ па R има бар у четири тачке вредност 1 (или -1 и тад разматрање иде потпуно аналогно) па по задатку 1.13 добијамо да је $R = 1$. Тад је $1 = \deg R$, па смо добили да је полином P немогуће раставити на производ два полинома степена > 1 са целобројним коефицијентима.

V Рационалне функције.

161. E) $-\frac{1}{36}$.

162. a) $R(x) = \frac{x^4}{x+4} = x^3 - 4x^2 + 16x - 64 + \frac{256}{x+4}$; **б)** $R(x) = \frac{x^3 - 7x + 6}{x^2 + x - 2} = \frac{x^2 + x - 6}{x + 2} = x - 1 + \frac{-4}{x + 2}$;

$$\begin{array}{r} \left(\begin{array}{r} x^5 + 5x^4 + 5x^3 + 5x^2 + 5x + 1 \\ -x^5 + 2x^4 - 3x^3 \\ \hline 7x^4 + 2x^3 + 5x^2 \\ - 7x^4 + 14x^3 - 21x^2 \\ \hline 16x^3 - 16x^2 + 5x \\ - 16x^3 + 32x^2 - 48x \\ \hline 16x^2 - 43x + 1 \\ - 16x^2 + 32x - 48 \\ \hline - 11x - 47 \end{array} \right) \div (x^2 - 2x + 3) = x^3 + 7x^2 + 16x + 16 + \frac{-11x - 47}{x^2 - 2x + 3} \end{array}$$

овде је права рационална функција $\frac{-11x - 47}{x^2 - 2x + 3}$ већ парцијални разломак (јер именилац $x^2 - 2x + 3$ има дискриминанту $D < 0$, па се он не раставља).

163. a) $R(x) = \frac{x^2 + 1}{(x-1)(x-2)(x-3)} = \frac{1}{x-1} - \frac{5}{x-2} + \frac{5}{x-3}$; **б)** $R(x) = \frac{x}{x^2 - 4x + 3} = \frac{-1/2}{x-1} + \frac{3/2}{x-3}$;

в) $R(x) = \frac{1}{x^3 - x^2 - 32x + 60} = \frac{1}{x-2} + \frac{1}{x-5} - \frac{2}{x+6}$; **г)** $R(x) = \frac{x^2 + x + 1}{(x-1)^3} = \frac{1}{x-1} + \frac{3}{(x-1)^2} + \frac{3}{(x-1)^3}$;

д) $R(x) = \frac{5x^4 - 1}{x^5(x+5)} = \frac{1 - \frac{1}{5^5}}{x} + \frac{\frac{1}{5^4}}{x^2} - \frac{\frac{1}{5^3}}{x^3} + \frac{\frac{1}{5^2}}{x^4} - \frac{\frac{1}{5}}{x^5} + \frac{\frac{1}{5^1} - 1}{x+5}$;

$$\text{б)} R(x) = \frac{2x^4 + 3x^3 + 31x^2 + 5x + 10}{(x+3)^3(x-4)^2} = \frac{1}{x+3} - \frac{2}{(x+3)^2} + \frac{1}{(x+3)^3} + \frac{1}{x-4} + \frac{2}{(x-4)^2};$$

$$\text{в)} R(x) = \frac{x^2 + 1}{x^3 + x^2 - x - 1} = \frac{x^2 + 1}{(x+1)^2(x-1)} = \frac{1/2}{x+1} - \frac{1}{(x+1)^2} + \frac{1/2}{x-1};$$

$$\text{г)} R(x) = \frac{x^3 + x^2 + 2x + 7}{(x+1)^2(x^2 + 4)} = \frac{1}{x+1} + \frac{1}{(x+1)^2} - \frac{1}{x^2 + 4};$$

$$\text{д)} R(x) = \frac{1}{x^3 + 1} = \frac{1}{(x+1)(x^2 - x + 1)} = \frac{1}{3(x-1)} + \frac{-x+2}{3(x^2 - x + 1)};$$

$$\text{е)} R(x) = \frac{11x^4 + 20x^3 - 45x^2 + 22x + 158}{(x-3)(x+2)^2(x^2 - 2x + 2)} = \frac{10}{x-3} - \frac{1}{x+2} + \frac{1}{(x+2)^2} + \frac{2x-6}{x^2 - 2x + 2};$$

$$\text{ж)} R(x) = \frac{27x^4 - 26x^3 + 212x^2 - 194x - 119}{(x-1)^3(x^2 + 9)^2} = \frac{2}{x-1} + \frac{3}{(x-1)^2} - \frac{1}{(x-1)^3} - \frac{2x+5}{x^2 + 9} + \frac{2x+2}{(x^2 + 9)^2}.$$

$$\text{164. а)} R(x) = \frac{1}{(x+1)(x+4)} = \frac{1/3}{x+1} - \frac{1/3}{x+4}; \quad \text{б)} R(x) = \frac{x}{(x+1)(x+2)(x+3)} = \frac{-1/2}{x+1} + \frac{2}{x+2} + \frac{-3/2}{x+3};$$

$$\text{в)} R(x) = x^3 - x^2 + 3x - 5 + \frac{1/3}{x-1} + \frac{32/3}{x+2};$$

$$\text{г)} R(x) = \frac{x}{(x-1)^2(x+1)^2} = \frac{0}{x-1} + \frac{1/4}{(x-1)^2} + \frac{0}{x+1} - \frac{1/4}{(x+1)^2} = \frac{1/4}{(x-1)^2} - \frac{1/4}{(x+1)^2}.$$

$$\text{д)} R(x) = \frac{x^3 + 1}{x^3 - 5x^2 + 6x} = 1 + \frac{1/6}{x} - \frac{9/2}{x-2} + \frac{28/3}{x-3};$$

$$\text{е)} R(x) = \frac{1}{x(x+1)(x^2 + x + 1)} = \frac{1}{x} - \frac{1}{x+1} - \frac{1}{x^2 + x + 1};$$

$$\text{ж)} R(x) = \frac{x^7 - x^6}{x^3 + 1} = x^4 - x^3 - x + 1 - \frac{2/3}{x+1} + \frac{2/3x - 1/3}{x^2 - x + 1};$$

$$\text{з)} R(x) = \frac{9}{(x^3 + 1)^2} = \frac{2}{x+1} + \frac{1}{(x+1)^2} + \frac{3 - 2x}{x^2 - x + 1} + \frac{3 - 3x}{(x^2 - x + 1)^2};$$

$$\text{и)} R(x) = \frac{1}{x^4 - 1} = \frac{1}{(x-1)(x+1)(x^2 + 1)} = \frac{1/4}{x-1} - \frac{1/4}{x+1} - \frac{1/2}{x^2 + 1};$$

$$\text{и)} R(x) = \frac{x^2 + 3x - 2}{(x-1)(x^2 + x + 1)^2} = \frac{2/9}{x-1} + \frac{-2/9x - 4/9}{x^2 + x + 1} + \frac{1/3x + 8/3}{(x^2 + x + 1)^2};$$

$$\text{ж)} R(x) = \frac{6x^2 - 13x + 4}{x^3 - 3x^2 + 2x} = \frac{2}{x} + \frac{3}{x-1} + \frac{1}{x-2}; \quad \text{к)} R(x) = \frac{1}{(x-1)^2(x^2 + 1)} = \frac{-1/2}{x-1} + \frac{1/2}{(x-1)^2} + \frac{1/2x}{x^2 + 1};$$

$$\text{и)} R(x) = \frac{x^3 - 2}{(x^2 + 1)x} = 1 + \frac{-x - 2}{(x^2 + 1)x} = 1 - \frac{2}{x} + \frac{2x - 1}{x^2 + 1};$$

њ) $x^2 + 6x + 13$ нема реалних нула, јер је $D = b^2 - 4ac = -16 < 0$, па је $R(x) = \frac{1}{x^2 + 6x + 13}$ парцијални разломак;

$$\text{м)} R(x) = \frac{1}{x^4 - 5x^3 + 6x^2} = \frac{1}{x^2(x-2)(x-3)} = \frac{5/36}{x} + \frac{1/6}{x^2} - \frac{1/4}{x-2} + \frac{1/9}{x-3};$$

н) Ако прво уведемо смену $t = x^2$, много лакше ћемо наћи парцијалне разломке:

$$R(x) = \frac{1}{x^4 + 5x^2 + 4} = \frac{1}{t^2 + 5t + 4} = \frac{1}{(t+1)(t+4)} = \dots = \frac{1/3}{t+1} - \frac{1/3}{t+4} = \frac{1/3}{x^2 + 1} - \frac{1/3}{x^2 + 4}.$$

$$\text{165. а)} R(x) = \frac{x^3 + 1}{(x^2 + 4x + 5)(x^2 + 1)^3} = \frac{\frac{5}{4}x + 1}{x^2 + 4x + 5} - \frac{\frac{1}{4}x}{x^2 + 1}.$$